

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัย ได้ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับการบริหารงานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนจากตำรา เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยมีประเด็นและสาระ ดังนี้

1. การบริหารงาน
 - 1.1 ความหมายของการบริหารงาน
 - 1.2 พัฒนาการของการบริหารงาน
 - 1.3 บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร
 - 1.4 กระบวนการบริหาร
2. การบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.1 ความหมายของการบริหารงาน โรงเรียน
 - 2.2 ขอบข่ายของการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.3 กระบวนการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.4 การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล
3. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน
 - 3.1 ความหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน
 - 3.2 ความหมายของชุมชน
 - 3.3 จุดมุ่งหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน
 - 3.4 ความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน
 - 3.5 ขอบข่ายงานการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน
 - 3.6 หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน
 - 3.7 วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

- 3.8 ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐานกับชุมชน
- 3.9 บทบาทผู้บริหารในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
กับชุมชน
4. สารสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
 - 4.1 ด้านการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 4.2 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 4.3 ด้านมาตรฐานการศึกษา
5. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบความคิดในการวิจัย

การบริหารงาน

1. ความหมายของการบริหารงาน

มีผู้ให้ความหมายของคำว่าการบริหารงานไว้หลายประการ เช่น
 ดรูกเกอร์ (Peter Drucker 1976 : 18 อ้างถึงในบุญทัน ดอกไธสง. 2541) ได้ให้
 ความหมายของการบริหารว่า เป็นการจัดการ การควบคุมธุรกิจ การบริหารผู้จัดการ การบริหาร
 คนงาน การควบคุมองค์การ การประสานงานและกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ผลดีที่สุดใน
 บุญทัน ดอกไธสง (2541 : 3) ชี้ว่า การบริหารเป็นทั้งวิทยาศาสตร์และศิลปะที่
 ประกอบด้วยการใช้สหวิชาการในการดำเนินงานภายในองค์การ เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่
 วางไว้

ตุลา มหาพสุธานนท์ (2545 : 162) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึงการใช้ทรัพยากรที่
 มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและ
 ประสิทธิภาพ

พนัส หันนาคินทร์ (2529 : 24) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึงกระบวนการที่
 ผู้บริหารใช้อำนาจตลอดจนทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ หรือคาดว่าจะมี
 การจัดการดำเนินงานของสถาบันนั้นๆ ให้บรรลุสู่จุดหมายที่ต้องการ

สรุปได้ว่า การบริหารงานคือ การที่ผู้บริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่หรือคาดว่าจะมีก็ตามให้มีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านการศึกษาของบุคคล องค์กร ชุมชน หรือประเทศชาติ

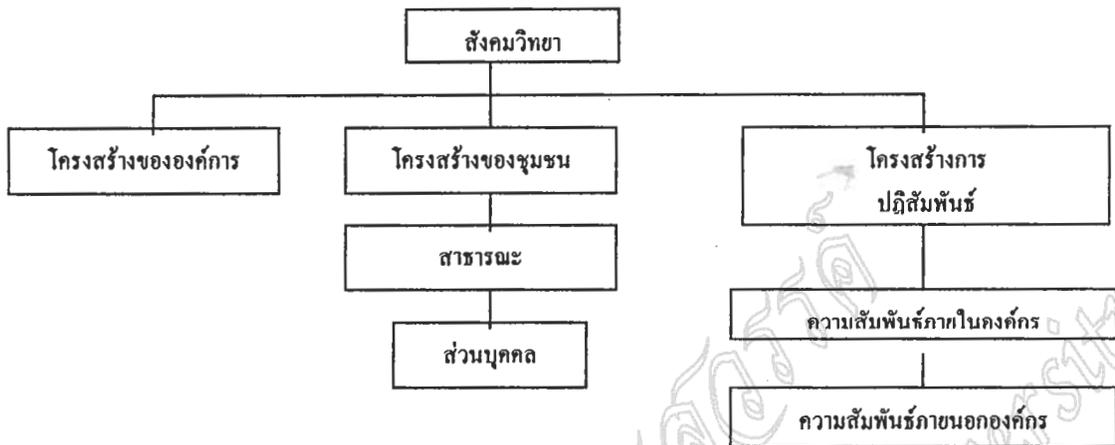
2. พัฒนาการของการบริหารงาน

บุญทัน ดอกไธสง (2541 : 5-11) เสนอว่า วิวัฒนาการของศาสตร์ทางการบริหารงาน เริ่มแสดงให้เห็นชัดเจนในศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป กล่าวคือในระยะเริ่มต้น ค.ศ. 1856-1916 รูปแบบการบริหารเป็นแบบเน้น โครงสร้าง ต่อมาในปี ค.ศ. 1930-1949 รูปแบบการบริหารเป็นแบบเน้นทางพฤติกรรม และในปี ค.ศ. 1950 ถึง ปัจจุบัน เกิดการบริหารแบบสังเคราะห์เป็นการใช้วิธีวิเคราะห์ด้วยรูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับสถิติ

อย่างไรก็ตามในสภาพความเป็นจริงในสังคมปัจจุบัน การบริหารงานขององค์กร จะมีลักษณะผสมผสานกัน ไปทั้งสามรูปแบบ ซึ่งเป็นไปตามสถานการณ์ และในการศึกษาด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรใดใดก็ตามในชุมชน ได้มีตัวแบบของการบริหารงานแบบสังคม ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารงานแบบเน้นทางพฤติกรรม โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

การบริหารเป็นระบบทางสังคม คือระบบความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ในสังคม ชุมชน กลุ่มการบริหารแบบนี้มีพื้นฐานมาจากสังคมวิทยา ซึ่งได้อธิบายแยกกลุ่มของสังคมต่าง ๆ และปฏิสัมพันธ์ของชนบทรวมเนียบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในกลุ่มรวมกันเป็นระบบของพื้นฐานทางสังคม มีความเชื่อมั่นในการร่วมมือของคนในสังคมผ่านองค์กรของสังคม เช่น องค์กร สิ่งแวดล้อม ภายในและสิ่งแวดล้อมภายนอก พลังที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว

นอกจากนั้นการบริหารแบบสังคมนี้อีกกล่าวไว้ว่า กิจกรรมต่าง ๆ ภายในกลุ่มชนนั้นมีผลกระทบจากพลังทางสังคมภายนอกกลุ่ม ซึ่งพลังที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ไม่ได้เกิดขึ้นโดยผู้นำที่เป็นทางการ ความสัมพันธ์ของคนในองค์กรหรือปฏิกิริยาของกลุ่ม หรือพลังอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะ แต่ความเป็นผู้นำหรือความสัมพันธ์ของกลุ่มที่มีอยู่นั้นเกิดจากพลังทางสังคมที่ทำให้เกิดขึ้น ดังแสดงในแผนภูมิดังต่อไปนี้

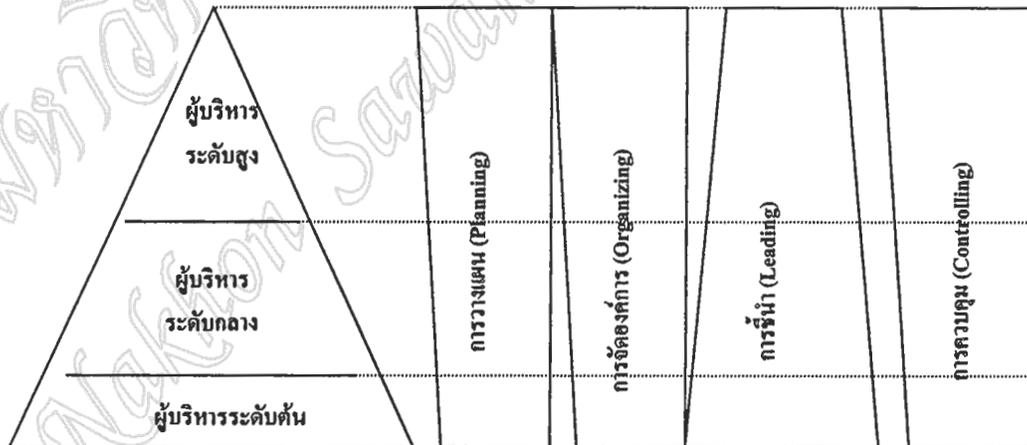

ภาพที่ 2.1 รูปแบบการบริหารงานแบบสังคมา

ที่มา :เทอร์รี่ (Terry, 1976:26 ; อ้างถึงใน บุญทัน ดอกโรตอง. 2545 : 23)

3. บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร

ปัจจุบันหน้าที่พื้นฐานที่ผู้บริหารในแต่ละองค์กรต้องปฏิบัติคือ การวางแผน การจัดองค์การ การชี้นำ และการควบคุม ซึ่งการบริหารงานจะเกี่ยวพันอยู่กับการกำหนดเป้าหมายขององค์กร การกำหนดยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ในการปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์กรที่ตั้งไว้ ซึ่งโดยทั่วไปเกณฑ์ที่ใช้ยึดถือในการแบ่งระดับการบริหารและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหาร ปรากฏดังแสดงในแผนภูมิที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2.2 ระดับการบริหารและหน้าที่ของผู้บริหาร

ที่มา : คูนท์ และไวทริช (Koontz และ Wehrich. 1988 ; 5 อ้างถึงใน ตูลา มหาพสุธานนท์ 2545 : 45)

มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg 1999 : 13 อ้างถึงใน ตูลา มหาพสุธานนท์.2545 : 46) ได้ศึกษาการทำงานของผู้บริหารในปี ค.ศ. 1960 พบว่าผู้บริหารงานจะต้องปฏิบัติงานในบทบาทต่าง ๆ ซึ่งสามารถจัดหมวดหมู่ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ (ตูลา มหาพสุธานนท์. 2545 : 46)

1. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal roles) ได้แก่ บทบาทของความเป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ (Figurehead role) เช่น ประธานในงานพิธีการต่าง ๆ บทบาทการแสดงออกในฐานะผู้นำ (Leader) ได้แก่ การจ้างงาน, การอบรม, การกระตุ้นจิตใจ และการรักษาระเบียบวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนบทบาทสุดท้าย คือ บทบาทการประสานงานในกลุ่ม (Liaison role) ได้แก่ การกระทำกิจกรรมซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายในและภายนอกองค์การ

2. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Informational roles) ผู้บริหารมีหน้าที่หรือบทบาทในการรับและเก็บรวบรวมข่าวสารจากในและนอกองค์การของตน กระทำได้โดยการอ่านวารสาร, นิตยสาร, หนังสือพิมพ์ แล้วนำมาพูดคุยกับผู้บริหารคนอื่น ๆ ส่วนบทบาทแพร่กระจายข่าวสาร (Disseminator role) ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งของผู้บริหารในการดำรงตนเปรียบเสมือนช่องทางที่ส่งต่อข่าวสารต่าง ๆ ไปยังสมาชิกในองค์การ และเมื่อถูกเชิญไปเป็นตัวแทนขององค์การหรือสถาบันอื่น ๆ ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะบทบาทโฆษก (Spokesperson role) ขององค์การด้วย

3. บทบาทการตัดสินใจ (Decisional roles) มินต์ซเบิร์ก ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารในด้านนี้ไว้ 4 ประการคือ บทบาทในฐานะผู้ประกอบการ คือ ผู้ดูแลโครงการใหม่ ๆ ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์การให้ดีขึ้น, บทบาทของผู้จัดการความวุ่นวายหรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดเป็นปัญหาเกิดขึ้นอันอยู่นอกเหนือความคาดหมาย บทบาทของผู้จัดสรรทรัพยากรในการรับผิดชอบกระจายทรัพยากรคน, สิ่งของ และเงิน ไปตามส่วนต่าง ๆ ขององค์การ และสุดท้ายคือบทบาทของผู้เจรจาต่อรอง เพื่อทำหน้าที่ถกเถียงและเจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่น ๆ ในการเพิ่มผลประโยชน์ให้กับองค์การที่ตนเองทำงานอยู่

4. กระบวนการบริหาร

พินัส หันนาคินท์ (2529 : 10-21) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า กระบวนการบริหารขั้นตอนในการดำเนินการบริหารงาน ได้แก่

1. **ขั้นวางแผนงาน (Planning)** เป็นการดำเนินการเลือกวิธีปฏิบัติจากแนวคิดต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การกระทำจริง การวางแผนงานเป็นการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร เมื่อไร ด้วยวิธีการอย่างไร และจะให้ใครทำ การวางแผนจึงเป็นการกำหนดล่วงหน้าในการที่จะใช้

กำลังคนหรือกำลังทรัพย์ที่มีอยู่ (หรือคาดว่าจะมี) โดยพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในกิจการนั้นเป็นแนวทางในการดำเนินงาน

2. **ขั้นจัดรูปงาน (Organizing)** เป็นการจัดกิจกรรมทั้งหลายที่มีอยู่ในงานนั้นเข้าเป็นหมวดหมู่ตามหลักการบางอย่าง แล้วกำหนดหรือมอบอำนาจให้แก่บุคคลหรือคณะบุคคลที่จะไปทำงานในหมวดหมู่นั้นต่อไปการจัดงานแต่ละขั้นให้เข้าเป็นหมวดหมู่จะเป็นไปอย่างไรเป็นแบบแผนหรือไม่ก็ตามย่อมถือได้ว่าเป็นการจัดรูปงานทั้งสิ้น การจัดรูปงานเป็นการกำหนดความสัมพันธ์แห่งอำนาจการบริหารงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้งานในหน่วยงานนั้น ๆ ดำเนินไปโดยมีประสิทธิภาพอย่างสูง

3. **ขั้นดำเนินงาน (Executing)** ในขั้นนี้มีกิจกรรมที่ผู้บริหารจะต้องกระทำอยู่ 3 ประการ คือ การประสานงาน การสั่งงาน และการควบคุม งานทั้ง 3 อย่างนี้จะต้องอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา

3.1 **การประสานงาน (Co-ordinating)** จุดหมายอันสำคัญของการประสานงานก็คือความต้องการที่จะประสานหรือผนึกความพยายาม และการกระทำต่าง ๆ เพื่อให้งานของหน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินไปโดยสอดคล้องต้องกัน ดำเนินไปในทิศทางเดียวกันด้วยความพร้อมเพรียงสู่จุดหมายปลายทางที่ได้ตั้งไว้โดยปราศจากการขัดแย้ง

3.2 **การสั่งงาน (Directing)** เป็นเทคนิคอันสำคัญยิ่งของผู้บริหาร ซึ่งหมายถึงการที่ผู้บริหารทำให้หน่วยงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเคลื่อนไหวไปในทิศทางอันเป็นจุดหมายของสถาบัน ในการสั่งงานนั้นผู้บริหารจะต้องมีวิธีการให้เกิดความสนใจ การติดต่อสื่อความคิด และนำไปให้เกิดงาน

3.3 **การควบคุมงาน (Controlling)** หมายถึงการตรวจสอบ และแก้ไขการปฏิบัติงานของผู้ได้บังคับบัญชาให้เป็นไปตามจุดประสงค์ที่ได้วางไว้

4. **ขั้นประเมินผลงาน (Evaluating)** เป็นการนำเอาผลงานที่ได้รับจากงานในหน่วยต่าง ๆ มาประมวลกันเข้า เพื่อดูงานที่จะได้รับการกระทำไปในหน่วยหนึ่งนั้นได้ผลตามความมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้หรือไม่

การบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

โรงเรียนเป็นสถาบันสำคัญในสังคมที่มีบทบาทหน้าที่ให้การศึกษาแก่สมาชิกในสังคม พร้อมกับการอนุรักษ์ พัฒนา ปรับปรุงวัฒนธรรมประเพณีและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงการคิดค้น สร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าให้กับสังคม

1. ความหมายของการบริหารงานโรงเรียน

การที่โรงเรียนจะตอบสนองภารกิจให้เกิดแก่สังคมได้นั้นเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องบริหารงานโรงเรียนให้บังเกิดผล ดังนั้นในการศึกษาความหมายของการบริหารงานโรงเรียน ได้มีนักศึกษานักวิชาการให้ความหมายไว้หลายอย่าง ดังนี้

แคมป์เบลล์(Campbell. 1971 : 22 อ้างถึงใน กิติมา ปรีดีคิดก.2532: 38) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง การจัดแผนยุทธศาสตร์ในสถาบันการศึกษาเพื่อให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างแท้จริง

สมบูรณ์ พรธนาภพ (2521 : 8) ได้แสดงความคิดเห็นของการบริหารโรงเรียนไว้ว่า การบริหารโรงเรียน คือ การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบของโรงเรียน อันได้แก่ การบริการทางการศึกษาแก่สมาชิกของสังคมให้บรรลุสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

กัญญา สาทร (2526 : 12) ได้กล่าวว่าการบริหารโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน ประชาชน หรือสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน เช่น ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม ค่านิยม หรือคุณธรรมทั้งในด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคมไทยโดยกระบวนการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผนและไม่เป็นแบบแผน

นิพนธ์ กินาวงศ์ (2526 : 12) ได้กล่าวถึงการบริหารโรงเรียนว่า หมายถึงกระบวนการต่างๆ ในการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลซึ่งเรียกว่า ผู้บริหารโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปตามระบบที่สังคมกำหนดไว้

นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2534 : 5) แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษากับการบริหารโรงเรียนว่า การบริหารการศึกษาที่จัดขึ้นตามแนวระบบโรงเรียนเป็นภารกิจของผู้บริหารและครูร่วมกันดำเนินการจัดกิจกรรม เลือกระบบและควบคุมสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาเยาวชนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ บุคลิกภาพ ความรู้ ทักษะ ค่านิยมคุณธรรม ตลอดจนถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีที่ดีเพื่อให้เยาวชนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน

สรุปได้ว่า การบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการดำเนินงานจัดการศึกษา โดยความร่วมมือกันระหว่างผู้บริหาร บุคคลทั้งในและนอกโรงเรียน รวมทั้งการได้รับความร่วมมือจากชุมชน สังคม เพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ขอบข่ายของการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการดำเนินการหรือการจัดกิจกรรมที่ควรปฏิบัติให้เป็นไปตามแนวทางหรือนโยบายของการจัดการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษาจึงเป็นภารกิจที่กว้างขวางและหลากหลาย ดังนั้นการกำหนดขอบข่ายของการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีนักการศึกษา นักวิชาการและหน่วยงานศึกษาไว้หลายแง่มุมเช่น

แรมเซเยอร์ และคนอื่นๆ (Ramseyer and others. 1955 : 18-56 อ้างถึงใน กิติมา ปรีดีติติก, 2532: 47) ได้แบ่งงานบริหารโรงเรียนออกเป็น การพัฒนาหลักสูตรและการสอน การปกครองนักเรียน ความสัมพันธ์กับชุมชน งานบริหารงานบุคคล การบริหารอาคารสถานที่ การบริหารงานธุรการ การเงิน และการบริหาร ต่าง ๆ ของโรงเรียน

มิลเลอร์ (Miller. 1965 : 500-505 อ้างถึงใน อารมณ สุวรรณปาน, 2537:52) กล่าวถึงงานที่ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติร่วมกับบุคลากรในโรงเรียนมี 8 ประการ คือ งานการวางโครงการวางแผนการเรียนการสอน งานกิจกรรมนักเรียน งานบุคลากรในโรงเรียน งานอาคารสถานที่ งานพัสดุอุปกรณ์ งานการเงินและธุรการ งานประชาสัมพันธ์ และงานวางแผนและการประเมินผล

คิมบรองซ์ (Kimbrough และ Nunnery 1976 : 164-187 อ้างถึงใน หวน พิณรุฬห์, 2529 : 69) ได้แบ่งงานการบริหารโรงเรียนออกเป็น 8 ประเภท คือ การจัดองค์การ งานบริหารหลักสูตรและการสอน งานบริหารการเงินโรงเรียน งานบริหารธุรการและบริการ งานบริหารบุคลากรผู้ร่วมงาน งานบริหารกิจการนักเรียน งานบริหารอาคารสถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวก และงานสร้างภาวะผู้นำในด้านความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (2523 : 119) ได้กำหนดภารกิจของผู้บริหารการศึกษาไว้ 6 ประการ คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานธุรการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานกิจการนักเรียน การบริหารงานอาคารสถานที่และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

นิพนธ์ กินาวงศ์ (2526 : 68) จำแนกงานบริหารโรงเรียนออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ งานบริหารวิชาการ งานบริหารบุคลากร งานบริหารธุรการ งานบริหารกิจการนักเรียนและงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

พนัส หันนาคินทร์ (2529 : 68-69) ได้แบ่งงานบริหารโรงเรียนออกเป็น 3 ด้าน คือ งานด้านวิชาการ งานด้านธุรการ และงานด้านกิจการนักเรียน

วิจิตร ศรีสอาน, ทองอินทร์ วงศ์โสธร และกล้า ทองขาว(2535 : 72) ได้กำหนดภารกิจการบริหารโรงเรียนเป็น 5 ด้าน ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคลากร งานธุรการ และการเงิน งานกิจการนักเรียน และงานความสัมพันธ์กับชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 6) ได้กำหนดงานบริหารของโรงเรียนเป็น 6 งาน ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการ การเงินและพัสดุ งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

ประเสริฐ เศษฐพันธ์ (2542 : 88) ได้สรุปว่าภารกิจการบริหารโรงเรียน ประกอบด้วย งานวิชาการ งานธุรการ งานบริหารบุคคล งานกิจการนักเรียน และงานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 32) ได้กำหนดขอบข่ายและภารกิจการบริหาร และจัดการสถานศึกษา ประกอบด้วย การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป

จากแนวคิดต่างๆดังกล่าวทำให้สรุปได้ว่าขอบข่ายการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก และสิ่งหนึ่งที่กำหนดไว้ตรงกันคือ งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนจึงนับว่าความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและชุมชนเป็นสิ่งสำคัญของการบริหารงานและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. กระบวนการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ภารกิจทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานล้วนมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรทุกประเภท ซึ่งการวางแผนเป็นขั้นตอนแรกสุดของการบริหารงาน เป็นกระบวนการพื้นฐานในการกำหนดเป้าหมายและวิธีการเพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 86-96) ได้กำหนดการดำเนินงานไว้ ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการความจำเป็นในการพัฒนา เพื่อประเมินและรวบรวมเป็นข้อมูล สารสนเทศที่เป็นส่วนสำคัญนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจในการวางแผนขั้นต่อไป
2. การวางแผนกลยุทธ์ โดยใช้ยุทธศาสตร์การวางแผนแบบมีส่วนร่วมจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีภาพของงานตลอดแนวตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จที่ชัดเจน ที่จะทำให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ
3. การดำเนินการตามแผน โดยครอบคลุมไปด้วยการเตรียมความพร้อมก่อนเริ่มงาน การดำเนินงานและการประสานงานให้กลไกและบุคลากรทุกฝ่ายปฏิบัติงานเต็มศักยภาพ การนิเทศกำกับและติดตามผล
4. การประเมินผล ได้แก่ การประเมินการดำเนินงาน เมื่อสิ้นสุดแผนงาน

4. การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล

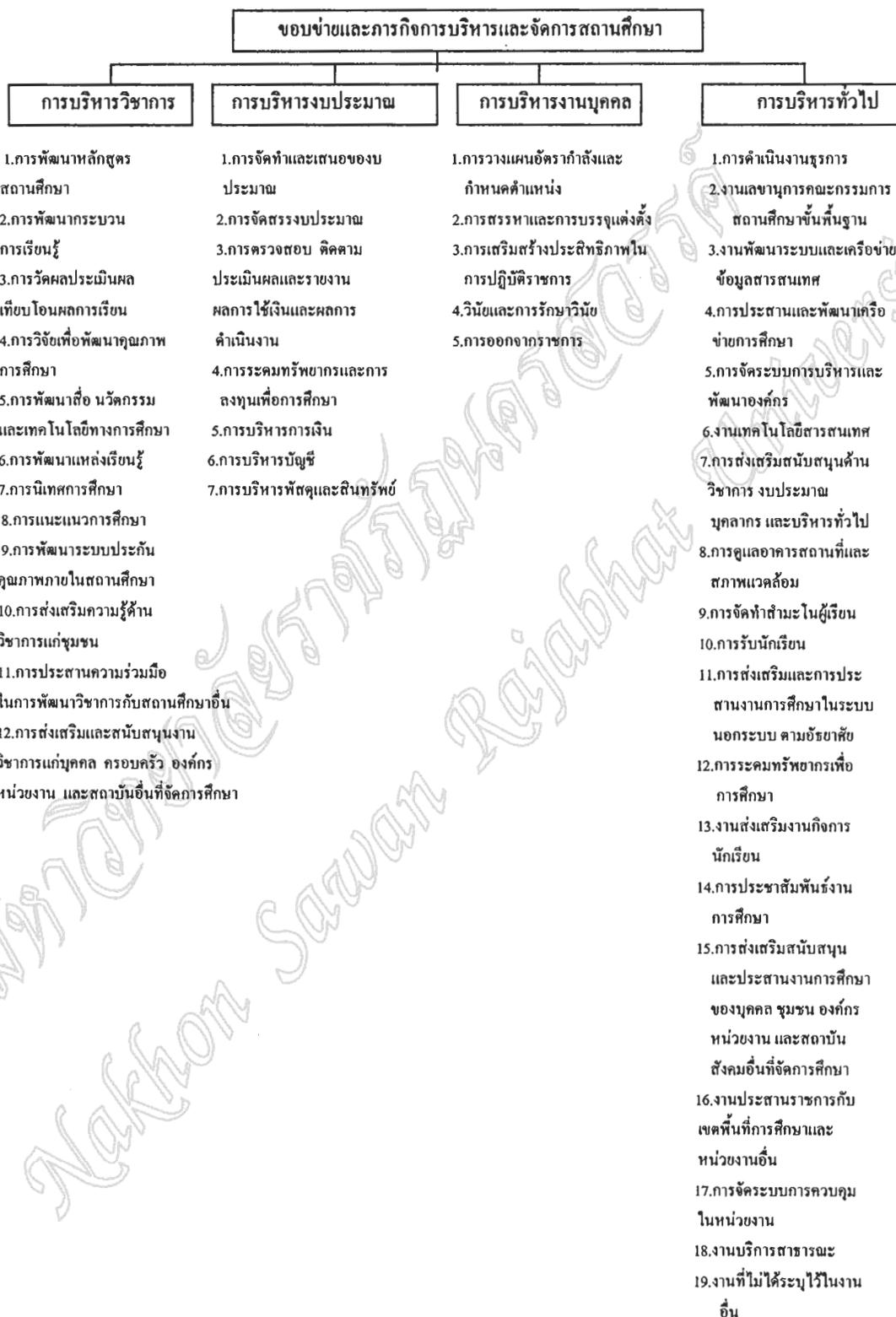
การบริหารจัดการของสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ให้บริการสถานศึกษาแก่ประชาชน และเป็นสถานศึกษาของรัฐ นำหลักการว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า ธรรมภิบาล มาบูรณาการในการบริหารและจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียนในฐานะที่เป็นนิติบุคคลด้วยหลักการดังกล่าวได้แก่

1. หลักนิติธรรม
2. หลักคุณธรรม
3. หลักความโปร่งใส
4. หลักการมีส่วนร่วม
5. หลักความรับผิดชอบ
6. หลักความคุ้มค่า

หลักธรรมภิบาลอาจบูรณาการเข้ากับการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาซึ่งได้แก่ การดำเนินงานด้านวิชาการ งบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหารทั่วไป และเป้าหมายในการจัดการศึกษา คือ ทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี เก่ง และมีความสุขดังแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์

ภาพที่ 2.3 ภาพรวมการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล
ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ. 2546: 31

ภาพที่ 2.4 ขอบข่ายการบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 32

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

1. ความหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

โรงเรียนในฐานะที่เป็นสถาบันหลักของสังคมที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ในการจัดการศึกษาให้เด็กและเยาวชนเติบโตเป็นคนดีที่จะเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาชุมชน และประเทศชาติ การสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนย่อมทำให้ได้รับความร่วมมือ ช่วยเหลือและสนับสนุนจากชุมชนให้การศึกษาพัฒนาไปได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นหากละเลยไม่เห็นความสำคัญของชุมชนจึงเป็นการมองข้ามทรัพยากรในท้องถิ่นที่จะอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินงานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การสร้างสัมพันธ์กับชุมชนจึงเป็นภารกิจสำคัญด้านหนึ่งของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งได้มีนักการศึกษาหลายคนได้ให้ความหมายและข้อคิดเห็นต่อการสร้างสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน เช่น

สุพิชญา วีระกุล (2522 : 48) ให้ความหมายสรุปได้ว่า หมายถึง บทบาทการบริหารงานโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ การติดต่อสัมพันธ์กับชุมชน การร่วมกำหนดความมุ่งหมาย และนโยบายของโรงเรียน ตลอดจนการร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนเพื่อชุมชน

อุทัย บุญประเสริฐ และคนอื่น ๆ (2525 : 151) ได้ให้ความหมายของความสัมพันธระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนว่า คือ การให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน การใช้แหล่งทรัพยากรของ ชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องเงิน สิ่งของ วัสดุอุปกรณ์ ความร่วมมือหรือกิจกรรมของชุมชนตลอดจนใช้ทรัพยากรร่วมกัน

ประทีป สยามชัย (2526 : 57) ได้ให้ความหมายของความสัมพันธระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนว่า เป็นความสัมพันธ์สองทาง คือ จากชุมชนสู่โรงเรียนและจากโรงเรียนสู่ชุมชน ไม่ใช่เป็นการติดต่อจากโรงเรียนไปสู่ชุมชนอย่างเดียว หรือจากชุมชนมาสู่โรงเรียนแต่อย่างเดียว เพราะความสัมพันธ์อย่างแท้จริงจะต้องเข้าใจกันทั้งสองฝ่าย

ปริญญา รอดแก้ว (2529 : 9) ได้ให้ความหมาย การบริหารโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ได้แก่ การวางแผน การติดต่อประสานงาน การเผยแพร่ข่าวสารให้ความร่วมมือช่วยเหลืองานกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตลอดจนการใช้แหล่งทรัพยากรของชุมชน โดยมุ่งสร้างสรรค์ก่อให้เกิดการพัฒนาและประโยชน์ด้านต่าง ๆ แก่โรงเรียน

กิติมา ปรีดีดิลก (2532 : 237) ได้ให้ความหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนไว้ว่า หมายถึง กระบวนการในการวางแผน การควบคุม การประสานงาน การจัดบุคลากรและเผยแพร่ความรู้ต่อชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนและโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้าไปพร้อมกัน

สรุปได้ว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนเป็นกระบวนการตั้งแต่การวางแผน การประสานงาน การเผยแพร่ข่าวสาร การให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันตลอดจนการใช้แหล่งทรัพยากรร่วมกัน เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันนำไปสู่ความร่วมมือกันในการพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและชุมชนไปพร้อมกัน

2. ความหมายของชุมชน

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของชุมชนไว้เช่น

ในพจนานุกรมทางการศึกษา (Good 1959 : 113, อ้างถึงใน ชีรวัดน์ นิจนตร 2528 : 1) ได้อธิบายไว้ว่า ชุมชน (Community) มีความหมายอยู่สองประการ ประการแรกเป็นความหมายในวงแคบ คือ หมายถึง กลุ่มคนที่มีพื้นฐานความสนใจร่วมกัน โดยอาจจะอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกันหรืออยู่กระจัดกระจายกันคนละพื้นที่ก็ได้ ส่วนประการที่สองนั้นมีขอบเขตกว้างกว่าเดิม กล่าวคือ ชุมชนหมายถึงกลุ่มคนซึ่งอยู่อาศัยรวมกันในพื้นที่อันเป็นท้องถิ่นเดียวกันมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและวัฒนธรรม มีสภาพภูมิศาสตร์ ที่ช่วยให้สมาชิกประกอบกิจกรรมที่มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกันได้ง่าย

สมทรง เชมะวิชานูวัตติ (2521 : 3) ได้ให้ความหมายว่าชุมชนนั้นจะต้องมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ประชาชนหรือคน (People)
2. ความสนใจของคนร่วมกัน (Common Interest)
3. อาณาบริเวณหรือพื้นที่ (Area)
4. การปฏิบัติต่อกัน (Interaction)
5. ความสัมพันธ์ของสมาชิก(Relationship)ที่ผูกพันให้อยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น

ลำพอง บุญช่วย (2524 : 5) ได้กล่าวถึงความหมายของชุมชนไว้ว่า ชุมชน หมายถึง

1. กลุ่มคน
2. อาศัยอยู่ในพื้นที่อันมีขอบเขตโดยเฉพาะ
3. มีประวัติความเป็นมาเหมือนกัน
4. มีความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีอย่างเดียวกัน
5. มีความรู้สึกนึกคิด สนใจร่วมกัน

ศิริวัฒน์ นิจนตร (2528 : 2-4) ได้กล่าวถึงชุมชนประกอบด้วย โครงสร้างสำคัญ 2 ประการ คือ

1. องค์การทางสังคม (Social Organization) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ที่รวมกัน โดยมีเป้าหมายหรือหน้าที่โดยเฉพาะของกลุ่ม และมีระเบียบแบบแผนที่เป็นของตนเอง
2. สถาบันทางสังคม (Social Institution) หมายถึง แนวทั่วไปในการคิดและการกระทำกิจกรรมพื้นฐานต่าง ๆ ของสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ของคน ในสังคมนั้น เป็นเวลานาน

ไพรัตน์ เศษรินทร์ 2516 : 8 (อ้างถึงใน ไพฑูรย์ สันลารัตน์ 2539 : 32) ชุมชน มีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ คน ความสนใจของคน ความสัมพันธ์ การปฏิบัติต่อกันและ อาณาบริเวณ ลักษณะขององค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวก่อให้เกิดชุมชน 2 ลักษณะๆที่โรงเรียนจะต้องเกี่ยวข้อง คือ

1. ชุมชนปฐมภูมิ (Primary Community) มีลักษณะเป็นชุมชนท้องถิ่น เป็นชุมชนที่มีคนอยู่ไม่มากนัก มีความสนใจในเรื่องเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน
2. ชุมชนทุติยภูมิ (Secondary Community) มีลักษณะเป็นกลุ่มคนจำนวนมาก อยู่ร่วมกันความสนใจสมาชิกของชุมชน มีลักษณะแตกต่างกันกว้างขวางออกไป

จิรพรรณ กาญจนจิตรรา 2520 : 20 (อ้างถึงใน ทองคุณ หงส์พันธุ์ ม.ป.ป.: 30) ชุมชนหมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในอาณาเขตเดียวกันมีความรู้สึกผูกพันกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยอาศัยหลักผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์หรือศาสนาเดียวกันก็ตาม ที่ทำให้แต่ละคน มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้นๆ

สรุปได้ว่า ชุมชนหมายถึง กลุ่มคนที่มีพื้นฐานความสนใจร่วมกัน มีอาณาเขตและความสัมพันธ์ของสมาชิก โดยมีจุดมุ่งหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน

3. จุดมุ่งหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจที่ดีต่อโรงเรียน ทำให้โรงเรียนได้รับการส่งเสริม สนับสนุนและความร่วมมือ ช่วยเหลือจากชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้โรงเรียนสามารถดำเนินกิจการไปได้ด้วยดี สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ(2532 : 25-26) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน ไว้ ดังนี้

- 2.1 เพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจอันดีต่อโรงเรียน อันจะช่วยให้โรงเรียนได้รับความร่วมมือและความสะดวกในการดำเนินงาน

2.2 เพื่อให้โรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน คือ บุคคล วัสดุและสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำเนินงานของโรงเรียนได้

2.3 เพื่อให้โรงเรียนได้รับความสนับสนุนและช่วยเหลือจากชุมชน ทั้งด้านการเงิน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ และความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงานของโรงเรียน

2.4 เพื่อเป็นการให้ความช่วยเหลือชุมชนทางด้านวิชาการและอื่น ๆ อันจะเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอีกทางหนึ่ง

2.5 เพื่อสนับสนุนให้การดำเนินงานหลักของโรงเรียน คือ งานวิชาการบรรลุเป้าหมายได้สะดวกเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในสิ่งแวดล้อมของหน่วยงาน อันจะทำให้บุคลากรมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

2.7 เพื่อป้องกันหรือแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของโรงเรียน ที่อาจเกิดขึ้น โดยเป็นผลกระทบจากชุมชน

4. ความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

ปัจจุบันการบริหารงานขององค์กรใด ๆ ไม่สามารถดำรงอยู่โดยลำพังได้จำเป็นต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกันกับ โรงเรียนที่เสมือนหนึ่งองค์กรในชุมชนย่อมได้รับผลกระทบจากปัจจัยแวดล้อมภายนอกอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงาน ๆ ในชุมชน จึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อผู้บริหารของโรงเรียน นอกจากนี้รัฐก็ได้ให้ความสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน ดังจะเห็นจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช พ.ศ. 2542 รวมทั้งมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกล้วนกำหนดให้ชุมชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมต่อการจัดการศึกษาทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนจึงสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งของโรงเรียนที่จะเป็นเครื่องนำพาไปสู่เป้าหมายสมดังเจตนารมณ์ของรัฐ และประเด็นความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน ได้มีผู้ศึกษาและแสดงข้อคิดเห็นไว้หลากหลาย เช่น

สุวรรณ มุททเมธา (2524 : 104-111) ได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นที่โรงเรียนจะต้องสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยสรุปดังนี้

1. การศึกษาในโรงเรียนสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชน เพราะโรงเรียนให้การศึกษแก่นักเรียน ซึ่งมาจากชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ นักเรียนจะนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน นักเรียนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลในชุมชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง

บุคคลในชุมชนก็จะดำรงชีวิตตามนักเรียนไปด้วย จึงถือว่าโรงเรียนให้การศึกษาโดยทางอ้อมแก่บุคคลในชุมชนนั่นเอง

2. เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม คือ ให้ประชาชนยอมรับว่าสถานศึกษาหรือโรงเรียนเป็นสถาบันสำคัญของชุมชน เป็นสิ่งที่มีค่าของทุกคน ช่วยทำให้การเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนดีขึ้น ดังนั้นประชาชนในชุมชนย่อมมีความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของโรงเรียน ยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือโรงเรียน อาจจะเป็นเงิน วัสดุสิ่งของ แรงงาน และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโรงเรียน

3. ทำให้ครูกับผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนในชุมชน มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ถ้าโรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันดี แต่ถ้าโรงเรียนกับชุมชนไม่มีความสัมพันธ์กัน จะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น โรงเรียนและครูถูกกล่าวหาบ้าง ถูกตำหนิบ้าง

4. เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มคนที่เป็นปัญหาต่อการศึกษาในชุมชนแต่ละแห่ง มักจะมีผู้ที่มีปัญหาไม่เข้าใจการศึกษา ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ไม่ให้ความร่วมมือกับโรงเรียน ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะช่วยแก้ไขปัญหานั้นได้

5. เพื่อปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอนตามความต้องการของชุมชน เพราะการเรียนการสอนของโรงเรียนต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชน ต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนจากชุมชนจะต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน จะต้องให้ผู้เรียนนำสิ่งที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และนำไปเผยแพร่แก่ชุมชนได้ และนอกจากโรงเรียนให้การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลแล้วยังมุ่งพัฒนาชุมชนไปด้วย ดังนั้นหลักสูตรและการเรียนการสอนของโรงเรียนจะต้องได้รับการปรับปรุงตามความต้องการของชุมชนด้วย

6. เพื่อใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เป็นประโยชน์ เพราะในชุมชนมีทรัพยากร ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ บุคคล สถาบัน และวัฒนธรรมพื้นบ้านมากมาย ทรัพยากรเหล่านี้ย่อมนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในโรงเรียนได้

7. เพื่อนำให้โรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจชุมชนดี ทั้งในด้านปัญหาของชุมชน ความต้องการของชุมชน ทรัพยากรในชุมชน เพื่อโรงเรียนจะได้ช่วยแก้ปัญหาของชุมชนและปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับชุมชน

จากแนวคิดพื้นฐานที่ยอมรับว่า การศึกษาของเด็กมิได้จำกัดอยู่แต่ภายในกำแพงโรงเรียนแต่เด็กได้เรียนรู้อะไรบางอย่างอยู่ตลอดเวลาทั้งขณะที่อยู่ที่บ้านและตามที่ต่าง ๆ ในชุมชน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับโรงเรียนที่ต้องออกไปเกี่ยวข้องกับชุมชน และเชื้อเชิญเข้ามาสู่โรงเรียนด้วยเหตุผลสำคัญ 5 ประการ คือ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2526:327, อ้างถึงใน กิตติมา ปรีดีคิลิก 2532 : 237 – 238)

1. โรงเรียนเป็นแหล่งเลือกสรรคนให้ชุมชน เนื่องจากโรงเรียนตั้งขึ้นตามความต้องการของชุมชน โรงเรียนจึงมีหน้าที่พัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถที่จะออกไปสู่ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. โรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาคนในชุมชน โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลง คนอาจจะมาจากครอบครัวต่าง ๆ มาหล่อหลอมพฤติกรรมเด็กให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน

3. โรงเรียนเป็นศูนย์รวมศาสตร์สาขาต่าง ๆ โรงเรียนพร้อมที่จะจัดสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าให้แก่นักเรียนที่เป็นสมาชิกของชุมชน โรงเรียนเป็นสมาชิกของชุมชน โรงเรียนเป็นที่รวมครู หรือผู้มีความรู้ ความสามารถเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชุมชน

4. โรงเรียนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันเป็นส่วนสำคัญของชุมชน โดยหน้าที่แล้วทั้งชุมชนและโรงเรียนต้องฟื้นฟูวัฒนธรรมต่าง ๆ แก่ชุมชน

5. โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของชุมชน โรงเรียนนั้นเป็นศูนย์รวมของชุมชนซึ่งมีอาคาร และบริเวณที่จะใช้เป็นที่ประชุม หรือประกอบพิธีต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

6. โรงเรียนและชุมชนมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ ต้องการพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้มีความสามารถในการช่วยเหลือสังคม และดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุข

สุรพันธ์ ยันต์ทอง (2526 : 315 อ้างถึงใน ประยูร เทมทอง, 2541 : 15) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า

1. เสนอรายงานให้ชุมชนทราบเกี่ยวกับกิจการและข่าวสารของโรงเรียน
 2. รับทราบข่าวสารเคลื่อนไหวภายนอก เพื่อประโยชน์ของโรงเรียน
 3. ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษา
- ความรู้สึกรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยที่สนใจต่อการศึกษา
4. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดูแลจัดการศึกษาของโรงเรียน
 5. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการวางแผนเป้าหมายของการศึกษา และพัฒนาการเรียนการสอน

6. สร้างความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่าง โรงเรียน บ้าน ชุมชน หรือท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ให้เกิดขึ้น โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง ศูนย์การศึกษาและวัฒนธรรม

7. เสนอความรู้ทางด้านความก้าวหน้าและความร่วมมือระหว่าง โรงเรียน กับสถาบันอื่น ๆ ในสังคม

8. เพื่อเป็นหนทางในการประเมินผลของการดำเนินงานของ โรงเรียนจากชุมชน

9. แก้ไขข้อข้องใจและสิ่งที่ประชาชนเข้าใจโรงเรียนผิด ๆ ช่วยทำให้ประชาชนมองโรงเรียนในแง่ดีด้วยความเชื่อถือและนิยมยกย่อง

จาร์ส นวลนิ่ม (2540: 274) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ ดังนี้

1. เพื่อต้องการให้ชุมชนได้ทราบการดำเนินงาน ความก้าวหน้า และความเคลื่อนไหวของโรงเรียน
2. เพื่อให้โรงเรียนได้ทราบข่าวความเคลื่อนไหวของชุมชนอันจะก่อให้เกิดประโยชน์กับโรงเรียน
3. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษาและเกิดความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของประชาชนที่จะต้องสนใจและให้การสนับสนุนการศึกษา
4. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมดูแลการศึกษาเพื่อประโยชน์แก่โรงเรียน
5. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในการวางเป้าหมายของการศึกษา และการพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียน
6. เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน หรือท้องถิ่นของโรงเรียนให้เกิดขึ้น โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง
7. เพื่อโรงเรียนจะได้เสนอความรู้ ความก้าวหน้า และแนวโน้มใหม่ๆ ทางการศึกษาให้ชุมชนทราบ
8. เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และการร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับสถาบันอื่น ๆ ในชุมชน เช่น วัด อำเภอ หน่วยงานต่าง ๆ สำนักงานต่าง ๆ
9. เพื่อคลี่คลายข้อข้องใจ ช่วยทำให้ประชาชนเข้าใจโรงเรียนในแง่ดี

ธีรรัตน์ กิจจาร์ักษ์ (2542: 233) กล่าวถึงความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนไว้ดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
2. เพื่อสร้างเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของให้แก่ชุมชน
3. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียน
4. เพื่อฟื้นฟูรักษาวัฒนธรรมของชุมชน
5. เพื่อสร้างความกลมกลืนระหว่างบ้านกับโรงเรียน
6. เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในการจัดการศึกษาให้เป็นเรื่องของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชน

หวน พินธุพันธ์ (2528 : 75-77 อ้างถึงใน ประยูร เหมทอง, 2541 : 16) กล่าวถึงความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนพอจะแยกกล่าวเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. การศึกษาในโรงเรียนสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชน เพราะโรงเรียนให้การศึกษแก่นักเรียนที่มาจากชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ นักเรียนนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน นักเรียนต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น รวมทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ของนักเรียนด้วย บุคคลในชุมชนก็จะดำรงชีวิตตามนักเรียนไปด้วย จึงถือว่าโรงเรียนให้การศึกษโดยทางอ้อมแก่บุคคลในชุมชนนั่นเอง
2. เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม คือให้ประชาชนยอมรับว่าสถานศึกษาหรือโรงเรียนเป็นสถาบันสำคัญของชุมชน เป็นสิ่งมีค่าของทุกคน ช่วยทำให้การเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนดีขึ้น ดังนั้นประชาชนในชุมชนย่อมมีความรู้สึก ร่วมกันในการเป็นเจ้าของโรงเรียนยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือโรงเรียน อาจจะเป็นเงิน วัสดุสิ่งของ แรงงาน และ ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโรงเรียน
3. ทำให้ครูกับผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนในชุมชนมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพราะโรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันดี แต่ถ้าโรงเรียนกับชุมชนไม่มีความสัมพันธ์กันจะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น โรงเรียนและครูถูกกล่าวหาบ้าง คำหยาบช้า
4. เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มคนที่เป็นปัญหาต่อการศึกษา ในชุมชนแต่ละแห่ง มักจะมีผู้ที่มีปัญหาไม่เข้าใจการศึกษา ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ไม่ให้ความร่วมมือทางโรงเรียน ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ได้
5. เพื่อปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนตามความต้องการของชุมชน เพราะการเรียนการสอนของโรงเรียนต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชน ต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนจากชุมชนจะต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน จะต้องให้ผู้เรียนนำสิ่งที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในชีวิตรประจำวัน และนำไปเผยแพร่แก่ชุมชนได้ และนอกจากโรงเรียนให้การศึกษ เพื่อพัฒนาบุคคลแล้วยังมุ่งพัฒนาชุมชนไปด้วย ดังนั้นหลักสูตรและการเรียนการสอนของโรงเรียนจะต้องได้รับการปรับปรุงตามความต้องการของชุมชนด้วย
6. เพื่อใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เป็นประโยชน์ เพราะในชุมชนมีทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ บุคคล สถาบัน และวัฒนธรรมพื้นบ้านมากมายด้วยกันทรัพยากรต่าง ๆ เหล่านี้ ย่อมนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในโรงเรียนได้
7. ทำให้โรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจชุมชนดี ทั้งในด้านปัญหาของชุมชน ความต้องการของชุมชน ทรัพยากรในชุมชน เพื่อโรงเรียนจะได้แก้ปัญหาของชุมชน และปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับชุมชน

8. โรงเรียนเป็นแหล่งคัดเลือกคนในชุมชน โรงเรียนตั้งขึ้นตามความต้องการของชุมชน โรงเรียนจึงมีหน้าที่ในการรับผิดชอบในการพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถพอสมควร ก่อนปล่อยให้คนเหล่านั้นออกไปเป็นสมาชิกของสังคม

9. โรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาคนให้ชุมชน โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงคนอย่างมากรองจากครอบครัวเด็กอยู่ในโรงเรียนเป็นเวลานานในสภาพแวดล้อมที่ดี โรงเรียนจึงสามารถเปลี่ยนแปลงและหล่อหลอมพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปตามความต้องการของสังคมได้มาก

10. โรงเรียนเป็นแหล่งรวมสาขาวิชาต่างๆ โรงเรียนจึงพร้อมที่จะจัดสิ่งแวดล้อมให้มีคุณค่าแก่นักเรียนออกไปเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน โรงเรียนจึงจำเป็นต้องมีครูที่ดี มีความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ที่จะอำนวยความสะดวกแก่ชุมชน

11. โรงเรียนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญหนึ่งของชุมชนทั้งโรงเรียนและชุมชนมีหน้าที่ฟื้นฟูและรักษาเพื่อให้ชุมชนเข้าใจความเป็นมาของวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ

12. โรงเรียนเป็นศูนย์อบรมของชุมชน โรงเรียนเป็นสมบัติของชุมชน โดยส่วนรวมสามารถที่จะให้อาคารและบริเวณที่เป็นที่ประชุมและประกอบพิธีต่าง ๆ ได้

13. โรงเรียนและชุมชนมีจุดหมายเดียวกัน พัฒนาคอนให้เป็นคนดี สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

กิตติมา ปรีดิติก (2529 : 350 อ้างถึงใน ประยูร เหมทอง, 2541 : 16) ได้กล่าวถึงเหตุผลที่สนับสนุนให้โรงเรียนมีความสัมพันธ์กับชุมชนไว้ดังนี้

1. โรงเรียนเป็นแหล่งเลือกสรรคนในชุมชน เนื่องจากโรงเรียนตั้งขึ้นตามความต้องการของชุมชน จึงมีหน้าที่พัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถที่จะออกไปสู่ชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. โรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาคนในสังคมจึงเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงคนที่มาจากครอบครัวต่าง ๆ หล่อหลอมพฤติกรรมเด็กให้เป็นไปตามความต้องการของสังคม

3. โรงเรียนเป็นแหล่งรวมศาสตร์สาขาต่าง ๆ พร้อมทั้งจะจัดสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าให้นักเรียนที่จะไปเป็นสมาชิกของชุมชน

4. โรงเรียนเป็นแหล่งปลูกฝังและถ่ายทอดวัฒนธรรมของชาติของอนุชนรุ่นหลัง จึงจำเป็นต้องถ่ายทอดวัฒนธรรมต้องการ

5. โรงเรียนเป็นศูนย์ร่วมของชุมชน เป็นสมบัติของส่วนร่วมในชุมชนมีอาคารบริเวณเพียงพอที่จะบริการชุมชน

ในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532 : 24) ได้ให้ความสำคัญและความจำเป็นของการบริหารงานการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กับชุมชน โดยสรุปดังนี้

1. เป็นการบริหารงานที่ช่วยส่งเสริมให้การดำเนินงานด้านอื่น ๆ ของโรงเรียนเป็นไปได้โดยสะดวก
2. เป็นการบริหารงานที่ช่วยสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
3. เป็นการบริหารที่ช่วยให้โรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของโรงเรียนได้
4. เป็นการบริหารงานที่ช่วยให้เข้าใจสภาพความต้องการและปัญหาของชุมชน เพื่อประกอบในการพิจารณากำหนดนโยบายของโรงเรียน
5. เป็นการบริหารงานที่มีส่วนให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน อันจะเป็นการช่วยพัฒนาสังคมอีกทางหนึ่ง
6. เป็นการบริหารงานที่ส่งเสริมในเรื่องการอยู่ร่วมกันและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม
7. เป็นการบริหารงานที่มีส่วนสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยราชการอื่น เช่น กรมการปกครอง กรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น อันจะเป็นผลดีต่อทางราชการ

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534 : 26-27) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ดังนี้

1. เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งรวมวิชาการสาขาต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในด้านการเรียนรู้ของคนในชุมชน
2. เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งผลิต พัฒนา และคัดเลือกสมาชิกที่ดีให้กับชุมชน
3. เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชน
4. เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งศูนย์รวมของชุมชน กิจกรรมและบริการต่าง ๆ เกิดขึ้นที่โรงเรียน
5. เพราะโรงเรียนเป็นหน่วยผลิตวิชาการใหม่ ๆ ให้กับชุมชน
6. เพราะโรงเรียนอาศัยภาษีและการสนับสนุนจากประชาชน
7. เพราะโรงเรียนต้องการความสนับสนุนและอุปถัมภ์ต่าง ๆ จากประชาชน

จากที่ได้กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน กับชุมชนมีความสำคัญและมีความจำเป็นเพราะมีประโยชน์ต่อการดำเนินงานของ
โรงเรียน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ ตลอดจนบุคคลในท้องถิ่นจะต้องให้ความสำคัญ
ให้ความร่วมมือร่วมใจกันในการพัฒนาการศึกษา พัฒนาเยาวชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน
ซึ่งจะได้ประโยชน์ทั้งโรงเรียน และชุมชนตลอดทั้งความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติด้วย

5. ขอบข่ายงานการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

งานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน มุ่งที่จะให้โรงเรียน
สามารถแสดงบทบาทของการให้และการรับความร่วมมือ การสนับสนุนและความช่วยเหลืออย่าง
เต็มที่ ดังนั้น กรมสามัญศึกษา (2540: 8) ได้กำหนดขอบข่ายงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน
ของโรงเรียนมัธยมศึกษา ไว้ดังนี้

1. การวางแผนงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

1.1 การศึกษารวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลกับชุมชน

1.2 การทำแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

ปัจจุบันนี้การวางแผนได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในหน่วยงานทั้งในภาครัฐ
และเอกชนได้มีนักวิชาการด้านบริหารหลายท่านได้อธิบายความหมายของการวางแผนไว้ดังนี้

สนานจิตร์ สุขนทรทรัพย์ (2539: 8) ได้อธิบายความหมายของการวางแผนไว้ว่า
เป็นกระบวนการกำหนดทางเลือก ที่จะดำเนินการในอนาคต เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ
โดยวิธีการที่ให้ประโยชน์สูงสุด

อนันต์ เกตุวงศ์ (2541 : 3) ได้กล่าวถึงการวางแผนไว้ว่า การวางแผนคือ
การตัดสินใจล่วงหน้าในการเลือกทางเลือกเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์ หรือวิธีการ
กระทำ

เฮอร์เบิร์ต , โดนัลด์ และ วิคเตอร์ (Herbert ,Donald and Victor 1961 : 423 –
442 , อ้างถึงใน อนันต์ เกตุวงศ์ 2541 : 1) ไชมอน (Saimon) สมิทเบอร์ก (Smithburg) และ ทอมป์
สัน (Thompson) ได้อธิบายการวางแผนไว้ว่า คือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับข้อเสนอในอนาคต ในเรื่อง
การประเมินข้อเสนอต่างๆ ที่มีให้เลือกและเกี่ยวกับวิธีการต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อบรรลุความ
สำเร็จของข้อเสนอั้นๆ การวางแผนเป็นเรื่องของความคิดที่มีเหตุผลและมีการควบคุม
ให้ดำเนินการด้วย

ฟรีเมอนต์ และ เจมส์ (Fremont and James 1970 : 435 – 436, อ้างถึงในอนันต์ เกตุวงศ์ 2541 : 1) กล่าวไว้ว่าการวางแผนคือกระบวนการของการพิจารณาตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร อย่างไร มีการเลือกวัตถุประสงค์ นโยบาย โครงการ และวิธีการปฏิบัติเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น

ธงชัย สันติวงศ์ (2542 :5) การวางแผนสามารถให้ความหมายได้สองแนวทางคือ แนวทางแรก จะหมายถึงเรื่องราว ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลายๆด้าน ส่วนแนวทางที่สอง คือ การวางแผนเป็นกระบวนการหนึ่งของการบริหารที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การวางแผน หมายถึงกระบวนการที่วางไว้ล่วงหน้าในการที่จะดำเนินการให้บรรลุจุดหมายเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ธงชัย สันติวงศ์ (2542: 26-29) ขั้นตอนของการวางแผนเป็นเรื่องจำเป็น อย่างยิ่ง และสำคัญต่อความสำเร็จในการนำเอาการวางแผนมาใช้ กล่าวคือ

1. การพยากรณ์สถานะแวดล้อม
2. การกำหนดวัตถุประสงค์องค์กร
3. การพัฒนากลยุทธ์
4. การกำหนดวัตถุประสงค์ระยะปานกลาง
5. การกำหนดแผนปฏิบัติงาน
6. การปฏิบัติตามแผน
7. ข้อมูลย้อนกลับ

ฟูลเมอร์ (Fulmer 1974 : อ้างถึงใน อนันต์ เกตุวงศ์ 2541 : 162-163) ได้อธิบายขั้นตอนหรือกระบวนการวางแผนไว้ ดังนี้

1. เลือกวัตถุประสงค์
2. บอกกล่าววัตถุประสงค์ให้ผู้อื่นทราบ
3. การกำหนดข้อสันนิษฐาน
- 4.สำรวจทรัพยากร
5. กำหนดนโยบาย
6. ระบุทางเลือก
7. เปรียบเทียบทางเลือก
8. เลือกแนวทางของการกระทำ
9. สร้างแนวปฏิบัติและกฎเกณฑ์
10. กำหนดงบประมาณ

11. กำหนดตารางเวลา

12. ตัดสินใจในเรื่องมาตรฐาน

เบรอตัน (Breton 1965 : 29–44, อ้างถึงใน อนันต์ เกตุวงศ์ 2541 : 164–167)

ได้กล่าวถึงกระบวนการวางแผน มีขั้นตอนดังนี้

1. ต้องมีความแน่ใจถึงความต้องการที่จะให้มีการวางแผน
2. จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนงานให้แน่ชัด
3. การเตรียมหัวข้อกว้าง ๆ
4. การขออนุมัติข้อเสนอของแผน
5. การกำหนดตัวบุคคลผู้วางแผนและผู้รับผิดชอบ
6. การกำหนดหัวข้ออย่างแน่นอนของแผน
7. การติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
8. การหาข้อมูลและตัวเลขที่จำเป็น
9. การประเมินผล
10. การสรุปและเตรียมแผนชั่วคราว
11. เมื่อพิจารณารายละเอียดดังกล่าวของแผนส่วนต่าง ๆ แล้วจึงนำเอาส่วน

ต่าง ๆ ของแผนมารวมกันและถือเป็นแผนชั่วคราว

12. การเตรียมแผนขั้นสุดท้าย
13. การทดสอบและการปรับปรุงแผน
14. การขออนุมัติแผน

สุพาดา สิริกุดตา (2543: 12) ได้กล่าวไว้ว่ากระบวนการวางแผน เป็นขั้นตอนใน

การวางแผน (Planning) การปฏิบัติตามแผน (Action) และการประเมินแผน (Evaluation)

กล่าวได้ว่าขั้นตอนกระบวนการวางแผน เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แนวทางการปฏิบัติเพื่อนำไปปฏิบัติแล้วมีข้อมูลย้อนกลับ

2. การสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน

2.1 การกำหนดอุดมการณ์ เพื่อสร้างเสริมคุณธรรม ลักษณะนิสัย และความประพฤติ

2.2 การสร้างเกียรติประวัติทางด้านวิชาการ

2.3 การสร้างเกียรติประวัติทางด้านจริยธรรม และคุณธรรม

2.4 การสร้างเกียรติประวัติทางด้านกีฬา

2.5 การรวบรวมและเผยแพร่เกี่ยวกับประวัติของโรงเรียน

3. การให้บริการชุมชน

- 3.1 การบริการข่าวสาร
- 3.2 การส่งเสริมสุขภาพอนามัย
- 3.3 การส่งเสริมอาชีพ
- 3.4 การบริการนันทนาการ
- 3.5 การบริการอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์
- 3.6 การบริการวิชาการ

4. การเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน

- 4.1 การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน
- 4.2 การให้ความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น

5. การได้รับความสนับสนุนจากชุมชน

- 5.1 การจัดตั้งองค์กร เพื่อสนับสนุนโรงเรียน
- 5.2 การช่วยเหลือด้านวิชาการ
- 5.3 การช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์
- 5.4 การช่วยเหลือด้านบริการ

6. การประเมินผลงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ในการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา จะต้องดำเนินงานตามขอบข่ายงานทั้ง 6 ด้าน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับ ชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือกันพัฒนาการศึกษา ซึ่งเป็นประโยชน์และเป็นผลดีต่อทั้งโรงเรียนและชุมชน

สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2540 : 71 – 72) ได้กำหนดขอบข่ายงาน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนให้สอดคล้องกับมาตรฐาน โรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครไว้ดังนี้

1. การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

1.1 มีคณะกรรมการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งทางโรงเรียนต้องดำเนินการ ตั้งแต่ การจัดสรรหา เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการโรงเรียน และคณะกรรมการโรงเรียนนี้จะเป็น ตัวกลางที่จะสื่อสารให้ชุมชนทราบถึงความเป็นไป และความต้องการของโรงเรียน และร่วม กำหนดหรือให้ความเห็นในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นที่ปรึกษาของโรงเรียนเป็นผู้ประสานงาน กับชุมชน และช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียน ให้ชุมชนทราบ รวมถึงการประสาน โกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างครูกับชาวบ้าน ช่วยหาเงิน อุปกรณ์ และแรงกายในการพัฒนาโรงเรียน

1.2 จัดประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและกิจกรรมต่าง ๆ

ของโรงเรียนระหว่างผู้ปกครองผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการศึกษากับบุคลากรในโรงเรียน เพื่อแถลงนโยบายของโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ปกครอง สนใจโรงเรียน และหาทางช่วยเหลือและสนับสนุนโรงเรียน

2. การร่วมกิจกรรมของชุมชน โรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน และองค์กรต่างๆ

ตามเทศกาลและวันสำคัญ เช่น การนำนักเรียนออกไปพัฒนาชนบท ให้นักเรียนออกไปฝึกอาชีพจริง ๆ กับประชาชนในท้องถิ่น จัดการบรรยายพิเศษโดยครู หรือครูใหญ่ จัดเครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ ได้แก่ การออกวารสารโรงเรียน การมีจดหมายถึงผู้ปกครอง การให้ครู หรือครูใหญ่ออกไปช่วยงานในชนบท หรือร่วมพิธี นอกจากนี้ถ้าประชาชนในชุมชนมีงานศพ งานอุปสมบท งานทำบุญ ครูใหญ่ หรือคณะครูก็ควรไปร่วมงานด้วย การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนี้จะทำให้ครูได้พบปะพูดคุยกับบุคคลต่าง ๆ หลายฝ่ายอีกด้วย

3. การประชาสัมพันธ์โรงเรียนจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ

ให้ครอบคลุมของโรงเรียนและกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ และประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเพื่อเผยแพร่ข่าวสารการดำเนินการของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ และมีความภูมิใจในผลงานร่วมกัน รวมทั้งจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จะช่วยให้ทางโรงเรียนปฏิบัติงานด้วยความสะดวกราบรื่นยิ่งขึ้น กิจกรรมที่ปฏิบัติโดยทั่วไป เช่น การประชุมผู้ปกครอง การจัดทำจุลสาร สิ่งพิมพ์ ป้ายประกาศ การพบปะเยี่ยมเยียน การออกข่าวทางสื่อสารมวลชน การจัดทำหอกระจายข่าว เสียงตามสาย หรือการพูดประชาสัมพันธ์ในงานพิธีต่าง ๆ ที่มีโอกาส เป็นต้น

4. การให้บริการแก่ชุมชน หมายถึง การบริการที่โรงเรียนให้กับชุมชน

ตามความสามารถที่โรงเรียนจะดำเนินการได้ ได้แก่ การให้บริการด้านข่าวสารข้อมูล วิชาการ อาชีพ การให้คำแนะนำ คำปรึกษาหารือ การให้บริการอาคารสถานที่ หรือวัสดุ ครุภัณฑ์ การให้บริการด้านสวัสดิการ เพื่อการแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ที่พักผ่อนหย่อนใจ สนามกีฬา สหกรณ์ ร้านค้า ห้องสมุดประชาชน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ร้านตัดผม ศูนย์ประจำหมู่บ้าน น้ำสะอาด เป็นต้น

5. การสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชน และองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น หมายถึง

การดำเนินงาน หรือกิจกรรมของโรงเรียนที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์อันดีโดยจัดให้มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ขึ้นในโรงเรียน โดยมีผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ให้การสนับสนุนทุนทรัพย์และแหล่งวิทยากรมาเสริมการเรียนรู้แก่โรงเรียน เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดงานประจำปี การจัดงานปีใหม่ งานวันสงกรานต์

งานวันลอยกระทง หล่อเทียนจำนำพรรษา วันไหว้ครู วันพ่อ วันแม่ วันแจกประกาศนียบัตร
ทัศนศึกษาชุมชน การพัฒนาชุมชน การแข่งขันกีฬา เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 21-22) จึงกำหนด
ขอบข่ายงานการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ประกอบด้วยงาน 6 งาน ดังนี้

1. งานการให้บริการชุมชน หมายถึง การบริการที่โรงเรียนให้กับชุมชนตามความ
สามารถที่โรงเรียนจะดำเนินการได้ ได้แก่ การให้บริการด้านข่าวสารข้อมูลวิชาการอาชีพ
การให้คำแนะนำ คำปรึกษาหารือ การให้บริการอาคารสถานที่หรือวัสดุครุภัณฑ์ การให้บริการ
ด้านสวัสดิการเพื่อการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เช่น ที่พักผ่อนหย่อนใจ สนามกีฬา สหกรณ์ร้านค้า
ธนาคารข้าว ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ร้านตัดผม ตู้ยาประจำหมู่บ้าน น้ำสะอาด เป็นต้น

2. งานรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน หมายถึง การรับความช่วยเหลือ
จากชุมชนทุกอย่างทั้งทางด้านวิชาการ แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ หรือคำแนะนำ
ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวโรงเรียนได้วางแผนหรือโครงการในการขอรับความช่วยเหลือล่วงหน้า
และเมื่อได้รับการสนับสนุนจะจัดกิจกรรมยกย่องให้เกียรติ ออกเกียรติบัตร หรือรายงาน
ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเพื่อออกเกียรติบัตรตอบแทนตามระเบียบทางราชการต่อไป

3. งานการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ หมายถึง
การดำเนินงานหรือกิจกรรมของโรงเรียนที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์อันดี เช่น การจัด
นิทรรศการ การจัดงานประจำปี การจัดงานวันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง หล่อเทียนจำนำ
พรรษา วันไหว้ครู วันพ่อ วันแม่ วันแจกประกาศนียบัตร ทัศนศึกษาชุมชน การพัฒนาชุมชน การ
แข่งขันกีฬา เป็นต้น

4. งานเกี่ยวกับคณะกรรมการ โรงเรียนเป็นงานที่โรงเรียนต้องดำเนินการตาม
ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการ โรงเรียน พ.ศ. 2539 ซึ่งจะต้องดำเนินการตั้งแต่
การสรรหา การเสนอแต่งตั้ง การเสริมความรู้บทบาทหน้าที่ การจัดประชุม และดูแลให้ปฏิบัติตาม
ระเบียบดังกล่าว เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ การพัฒนาตามที่รัฐต้องการ

5. งานการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม หรือมูลนิธิเพื่อการแสวงหาแนวทางและ
ความร่วมมือจากชุมชนด้วยการสนับสนุนให้ชุมชนได้มีโอกาสจัดตั้ง รวมทั้งสนับสนุนให้กลุ่ม
เหล่านี้มีโอกาสให้คำปรึกษาจัดกิจกรรมช่วยเหลือโรงเรียน หรือร่วมมือพัฒนาโรงเรียนให้มีความ
พร้อมด้านต่าง ๆ มากขึ้น

6. งานการประชาสัมพันธ์ เป็นงานที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญ เพราะเป็น
งานที่จะเผยแพร่ข่าวสารการดำเนินงานของโรงเรียนให้ชุมชนทราบและมีความภูมิใจในผลงาน
ร่วมกัน รวมทั้งจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จะช่วยให้โรงเรียน

ปฏิบัติงานด้วยความสะดวกราบรื่นยิ่งขึ้น กิจกรรมที่ปฏิบัติโดยทั่วไป เช่น การประชุมผู้ปกครอง การจัดทำจุลสาร สิ่งพิมพ์ ป้ายประกาศ การพบปะเยี่ยมเยียน การออกข่าวทางสื่อสารมวลชน การจัดทำหอกระจายข่าว เสียงตามสาย หรือการพูดประชาสัมพันธ์ในงานพิธีต่าง ๆ ที่มีโอกาส เป็นต้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 :32) ได้เสนอขอขยายและภารกิจการบริหารและจัดการสถานศึกษาไว้ 4 ด้าน คือ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป ซึ่งปัจจุบันงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารทั่วไป มีขอบข่ายงาน 3 ประการ คือ

1. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา

แนวทางการปฏิบัติ

1. ศึกษาความต้องการในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลและผลงานของสถานศึกษารวมทั้งความต้องการในการได้รับข่าวสารข้อมูลทางการศึกษาของชุมชน

2. วางแผนการประชาสัมพันธ์ของสถานศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน องค์กร สถาบันและสื่อมวลชนในท้องถิ่น

3. จัดให้มีเครือข่ายการประสานงานประชาสัมพันธ์

4. พัฒนาบุคลากรผู้รับผิดชอบงานประชาสัมพันธ์ให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินการประชาสัมพันธ์ผลงานของสถานศึกษา

5. สร้างกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ในหลากหลายรูปแบบ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชาสัมพันธ์

6. ติดตามประเมินผลการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ทราบถึงผลที่ได้รับและแนะนำไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้เหมาะสม ต่อไป

2. การส่งเสริมสนับสนุนและการประสานงานการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

แนวทางการปฏิบัติ

1. กำหนดแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กรและหน่วยงานอื่น

2. ให้คำปรึกษาแนะนำ ส่งเสริม สนับสนุน และประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษาร่วมกับบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

3. งานบริการสาธารณะ

แนวทางการปฏิบัติ

1. จัดให้มีระบบการบริการสาธารณะ
2. จัดระบบข้อมูลข่าวสารของสถานศึกษาเพื่อให้บริการต่อสาธารณะ
3. ให้บริการข้อมูล ข่าวสาร และบริการอื่น ๆ แก่สาธารณชน ตามความเหมาะสม และศักยภาพของสถานศึกษา
4. พัฒนาระบบการให้บริการแก่สาธารณะชนให้มีประสิทธิภาพ เกิดความพึงพอใจต่อผู้มารับบริการ
5. ประเมินความพึงพอใจงานบริการสาธารณะจากผู้มารับบริการ
6. นำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาระบบงานบริการสาธารณะ

สรุป การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนนั้น ผู้บริหารครูผู้สอนจะต้องร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อชักนำให้ชุมชนเข้ามาสู่โรงเรียนและนำโรงเรียนเข้าสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้ามาใช้บริการด้านต่าง ๆ ในโรงเรียนและจัดให้คณะครูนักเรียนออกไปร่วมกิจกรรมกับชุมชนเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนได้เป็นอย่างดี

6. หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

หลักในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนนั้นมีผู้กล่าวไว้ เช่น

สตูพส์ และแรฟเฟอร์ตี (Stoops and Rafferty. 1961 : 515 – 519, อ้างถึงใน กิติมา ปรีดีคิลก 2532 : 243) ได้สรุปหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนไว้ห้าประการ คือ

1. ต้องมีทั้งการให้และการรับข่าวสารต่อชุมชนคือ บุคลากรในโรงเรียนจะต้องทราบความเป็นไปของชุมชน และในขณะเดียวกัน โรงเรียนก็ต้องแถลงให้ประชาชนทราบถึงปัญหาและวิธีการดำเนินงานของโรงเรียน
2. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะได้ผลคืออยู่ที่การใช้วิธีการหลายอย่างในเวลาเดียวกัน
3. ต้องพยายามให้ชุมชนเข้าใจโรงเรียนให้มากที่สุด
4. งานที่จัดทำให้กับชุมชน ควรเป็นงานที่กระทำอย่างต่อเนื่องกัน
5. โรงเรียนควรให้ข้อมูลที่น่าสนใจและง่ายต่อการเข้าใจ

วิไลวรรณ วิทย์วิโรจน์ (2522 : 193 – 194) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลัก
ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนไว้ ดังนี้

1. นำโรงเรียนสู่ชุมชน มีวิธีการคือ รายงานให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับกิจการ
ของโรงเรียน สร้างความศรัทธาและความเชื่อถือ ความมั่นใจให้เกิดแก่ชุมชน สร้างความสัมพันธ์
อันดีระหว่างครูกับผู้ปกครอง ส่งเสริมให้สมาชิกของชุมชนมีความเข้าใจและรู้สึกว่าเป็นของโรงเรียน
เป็นของชุมชนให้เขาได้รู้และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ โรงเรียน โรงเรียนควรจัดให้
มีการสำรวจความคิดเห็น และความต้องการของชุมชนอยู่เสมอเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน
ของโรงเรียนให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
ของการศึกษา

2. การนำชุมชนมาสู่โรงเรียน โรงเรียนควรใช้แหล่งวิชาความรู้จากชุมชน
ให้เป็นประโยชน์ เช่น การจัดกิจกรรมของชุมชนตาม โอกาสต่าง ๆ จัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์
การศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 34)
ให้เสนอหลักปฏิบัติในการดำเนินงานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนไว้ ดังนี้

1.1 ดำเนินงานด้วยความบริสุทธิ์ใจและตรงไปตรงมา

1.2 การติดต่อกับชุมชนต้องมุ่งให้เกิดเจตคติที่ดี

1.3 ดำเนินการต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาทั้งในและนอกโรงเรียน

สมพร สุทัศน์ีย์ (2525 : 129-130) ได้ให้หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กับชุมชน ไว้ เช่น

1. หลักมนุษยสัมพันธ์การติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนนั้นต้องอาศัยหลักมนุษย-
สัมพันธ์เป็นอย่างมาก ฉะนั้นครูใหญ่และครูน้อยต้องเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี คือ ต้องรู้จัก
ทักทายปราศรัย ถามข่าวคราวทุกข์สุขผู้ปกครองนักเรียนใน โอกาสได้พบปะกัน รู้จักเยี่ยมเยียน
เมื่อนักเรียนหรือผู้ปกครองเจ็บป่วย ให้ความเป็นกันเอง ไม่ถือเขาถือเรา ช่วยเหลือเจือจุนทั้งใน
ด้านส่วนตัวและราชการ ร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยไม่รังเกียจเดียดฉันท์ มนุษยสัมพันธ์ที่ดี
ย่อมนำไปสู่ความคุ้นเคยไว้เนื้อเชื่อใจและความศรัทธา

2. ความจริงใจ การพบปะพูดคุย การทักทายปราศรัย ควรมีความจริงต่อกันข่าว
ต่าง ๆ ที่เผยแพร่จาก โรงเรียนสู่ชุมชนควรเป็นข่าวที่มีมูลความจริง และเปิดเผยไม่มีการปิดบัง
ซ่อนเร้น การแถลงนโยบายของ โรงเรียนก็น่าจะแถลงนโยบายอย่างตรงไปตรงมา ย่อมสร้างความ
ศรัทธาและความร่วมมือให้เกิดขึ้น

3. ความซื่อสัตย์ ผู้บริหารและคณะครูควรมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และการทำงาน โดยเฉพาะเรื่องเงิน เมื่อกิจการใดที่เกี่ยวกับเรื่องเงินควรให้ประชาชนหรือกรรมการที่ปรึกษาได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้วย และเมื่อมีการรับจ่ายในเรื่องใด ผู้บริหารควรแจ้งรายละเอียดการรับจ่ายและประกาศให้ทุกคนทราบทั่วกัน ผู้บริหารเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด แต่ไม่ควรรับผิดชอบหน้าที่การเงินคนเดียว เพราะหากผู้บริหารไม่ซื่อสัตย์ประชาชนก็จะหมดความนับถือได้

4. ความคงเส้นคงวา หมายถึง ความสม่ำเสมอในการทำงานและการติดต่อสัมพันธ์กับคนในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนนั้น ความคงเส้นคงวาเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะจะสร้างความมั่นใจ เชื่อใจให้เกิดแก่ประชาชน ซึ่งก่อให้เกิดความศรัทธาแก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี เพราะการทำอะไรที่สม่ำเสมอทำให้เกิดความสบายใจขึ้นทั้งสองฝ่าย

5. ความเสียสละ ผู้บริหารและครูทุกคนควรมีความเสียสละในการทำงานเพื่อชุมชน เพราะผู้เป็นครูนอกจากจะมีหน้าที่สอนอบรมเด็กยังต้องเสียสละเวลาในการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน โดยที่ครูได้ชื่อว่าเป็น “ผู้นำชุมชน”

6. ความอดทน ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาควรมีความอดทนเป็นอย่างมาก เพราะการติดต่อสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชนนั้นย่อมต่างจิตต่างใจกัน บางครั้งเมื่อเกิดความไม่เข้าใจกันก็อาจจะถูกโจมตี ผู้บริหารย่อมจะต้องใช้ความอดทนและใช้เวลาในการอธิบายให้เข้าใจ

7. ความฉลาด ครูในโรงเรียนประถมศึกษาย่อมต้องใช้ความฉลาดในการบริหารและดำเนินงานของโรงเรียน และติดต่อกับชุมชน โดยจะต้องรู้ถึงความต้องการของประชาชนของท้องถิ่น มีความฉลาดในการที่จะพูดจาและติดต่อสัมพันธ์กับคนในชุมชน การสร้างสัมพันธภาพกับคนในชุมชนนั้นควรพิจารณาว่าเวลาใดจะติดต่อทางตรง เวลาใดควรจะติดต่อทางอ้อม

8. ความยืดหยุ่น การสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน ควรเป็นลักษณะโอนอ่อนผ่อนปรน การดำเนินการควรมีการยืดหยุ่นตามสถานการณ์และเวลา ในสถานการณ์ที่ต่างกันควรปฏิบัติงานหรือดำเนินงานที่ต่างกัน

ธีรวุฒิ ประทุมนพรัตน์ (2529 : 139 – 140) มีความเห็นว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนให้ได้ดีนั้น ผู้บริหารโรงเรียนต้องยึดหลักการดังต่อไปนี้

1. หลักความบริสุทธิ์ใจ (Integrity principle) ตามหลักนี้ผู้บริหารโรงเรียนพึงให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวแต่ละอย่างของการจัดการและการบริหารโรงเรียนแก่ประชาชนในชุมชนด้วยความบริสุทธิ์ใจ คือ ไม่คิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริงไม่ปิดบังซ่อนเร้นข้อมูลที่เผยแพร่ส่วนหนึ่งส่วนใดให้ประชาชนในชุมชนเกิดความลังเล สงสัย ไม่เชื่อใจ เพราะจะเป็นสาเหตุให้เกิดสถานะที่หมดศรัทธาและคลายความร่วมมือด้วย

2. หลักความต่อเนื่อง (Continuity principle) การบริหารความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชน ตามหลักการนี้ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องคำนึงถึงความสืบเนื่องที่ต้องกระทำติดต่อกันไปไม่ขาดตอน ทั้งนี้เพื่อกระชับความสัมพันธ์ภาพให้แน่นอนอยู่เสมอ แม้ว่าได้รับความร่วมมือในส่วนหนึ่งส่วนใดแล้วก็ได้ไม่ได้หมายความว่าความสัมพันธ์จะหยุดเพียงแค่นั้น โอกาสที่จะให้ความร่วมมือยังดำเนินต่อไปไม่หยุดยั้ง

3. หลักครอบคลุมในเนื้อหา (Coverage principle) ตามหลักการนี้ผู้บริหารโรงเรียนควรคำนึงถึงการเผยแพร่ข่าวสารการดำเนินงานของโรงเรียนในทุก ๆ ด้านให้ประชาชนในชุมชนได้ทราบเพื่อประชาชนได้ภาพการบริหารงานโรงเรียนที่ชัดเจนที่สุดและเพียงพอ

4. หลักความเรียบง่าย (Simplicity principle) การบริหารงานความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชน ในหลักการนี้ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องคำนึงถึงความเข้าใจได้ ซึ่งหมายถึง การใช้ภาษาที่เรียบง่ายและเป็นภาษาที่ประชาชนในชุมชนสามารถเข้าใจได้ชัดเจน การใช้กราฟ แผนภูมิแบบจำลอง หรือลักษณะการสื่อสารอย่างอื่นที่ประชาชนไม่คุ้นเคย อาจทำให้เกิดความคลุมเครือไม่เข้าใจจะเป็นเหตุให้ขาดภาพรวมเกี่ยวกับโรงเรียน รวมทั้งขาดความร่วมมืออันดีด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ภาษาต่างประเทศปะปนเข้ามาในการเผยแพร่ข่าวสารเป็นอย่างยิ่ง

5. หลักสร้างสรรค์ (Creativeness principle) ตามหลักการนี้ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องคำนึงถึงการเสนอข่าวสารหรือข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเจริญก้าวหน้าของนักเรียนและของโรงเรียนเป็นส่วนรวม พึงละเว้นการเสนอข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาส่วนตัวของครูอาจารย์หรือผู้บริหาร รวมทั้งเสนอข่าวสารที่ก่อให้เกิดความอ่อนแอหมกหมอง หรือหมกมุ่นใจให้ประชาชนทราบ เพราะข่าวสารดังกล่าว ซึ่งเป็นเรื่องส่วนตัวไม่มีลักษณะในการสร้างสรรค์แต่อย่างใด

6. หลักปรับตัว (Adaptability principle) ตามหลักการนี้ การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนต้องคำนึงความแตกต่างของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นในด้านภาษา สภาพสติปัญญาพื้นฐานความรู้ ความเชื่อ และเจตคติ การจัดเสนอข่าวสารออกเผยแพร่ หรือ การมีปฏิสัมพันธ์กันจะต้องไม่ขัดกับลักษณะดังกล่าวแต่ต้องปรับวิธีการให้คล้อยตามกัน

7. หลักยืดหยุ่น (Flexibility principle) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตามหลักการนี้ ผู้บริหารต้องคำนึงการเปลี่ยนแปลงในชุมชนในด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า เศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม เจตคติ ความต้องการ และความสนใจในการร่วมมือกับทางโรงเรียน ผู้บริหารจะต้องใจเย็น สามารถปรับยืดหยุ่นในวิธีการได้อย่างเหมาะสม

นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2525 : 27. อ้างถึงใน กิติมา ปรีดีคิลก 2532 : 243) ได้กล่าวถึงหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า ควรมีดังนี้

1. ต้องดำเนินการด้วยความบริสุทธิ์ใจ ตรงไป ตรงมา และเชื่อถือได้
2. ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
3. ต้องดำเนินการให้ครอบคลุมทุกด้านที่ชุมชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้วย
4. ต้องมีความง่ายและคล่องตัวในการดำเนินงาน
5. ต้องเป็นไปด้วยความสร้างสรรค์มีใช้ทำลายภาพพจน์โรงเรียนและชุมชน
6. ต้องดำเนินการปรับให้เข้ากับสภาพของชุมชน
7. ต้องดำเนินการด้วยความยืดหยุ่นให้เข้ากับสภาวะวิธีการและโอกาส
8. ควรคำนึงถึงความต้องการที่เกี่ยวกับความเจริญงอกงามของแต่ละคน และ การพัฒนาสังคมและชุมชน ไปพร้อม ๆ กัน
9. ควรใช้กระบวนการติดต่อสื่อสารสองทางในการสร้างความสัมพันธ์ชุมชน
10. ใช้วิถีทางประชาธิปไตยในการดำเนินงาน

พิสิฐ พิษณานนท์ (2530 : 108) กล่าวถึงหลักการสร้างความสัมพันธ์ว่า ควรคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. จัดตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นให้มากที่สุด
2. ครูใหญ่และครูควรมีความอ่อนน้อม มารยาทดี ไม่ดูหมิ่นประชาชน ให้ความช่วยเหลืออย่างจริงใจ และยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นอย่างจริงใจ
3. ครูใหญ่และครูไม่ควรประพฤติดนแบบยกตนข่มท่าน แต่ควรยกย่อง ให้เกียรติแก่ประชาชนเท่าที่เป็นจริง การยกย่องให้เกียรติเกินความเป็นจริงนั้นมีโอกาสที่จะทำให้ผู้ถูกยกย่องเกิดผลเสียได้ เช่น ทำให้เกิดความหลงตัวเอง ในบางครั้งถ้ายกย่องเกินความจริงอาจถูกผู้ถูกยกย่องคิดว่าเป็นการดูถูกเขาได้
4. ครูใหญ่และครูควรรู้และเลือกทำความเข้าใจในธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น นอกจากนี้จะต้องรู้ถึงค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ ของท้องถิ่นนั้นด้วย
5. ครูใหญ่และครูควรรู้และเลือกกาลเทศะให้ถูกต้องแก่โอกาสตามควรด้วย
6. ครูใหญ่และครูควรยกเว้นการกระทำใด ๆ ที่อาจนำความเสื่อมเสียมาสู่ตัวเอง

กิตติมา ปรีดีดิลก (2532 : 244-245) สรุปหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ดังนี้

1. ยึดหลักมนุษยสัมพันธ์ การติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนนั้น ต้องอาศัยหลักมนุษยสัมพันธ์เป็นอย่างมาก บุคลากรในโรงเรียนจึงต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี
 2. ยึดหลักความจริงใจหรือบริสุทธิ์ใจ ข้อความใดๆที่จะเผยแพร่สู่ประชาชนย่อมจะมีความเชื่อถือได้ ตรงไปตรงมามากที่สุด และไม่ควรมีอะไรปิดบังภายในโรงเรียน
 3. ยึดหลักความซื่อสัตย์ บุคลากรในโรงเรียนควรมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และการทำงานควรให้ประชาชนหรือกรรมการสถานศึกษาได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างๆ
 4. ยึดความคงเส้นคงวา หมายถึง ความสม่ำเสมอในการทำงาน การติดต่อสัมพันธ์กับคน
 5. ยึดความเสียสละ บุคลากรทุกคนในโรงเรียน ควรมีความเสียสละในการทำงานเพื่อชุมชน
 6. ยึดความอดทน บุคลากรในโรงเรียนจะต้องอดทนเป็นอย่างมากในการดำเนินงานของโรงเรียนและการติดต่อกับชุมชน
 7. ยึดความยืดหยุ่น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ควรมีลักษณะ โอนอ่อนผ่อนปรน การดำเนินงานควรมีการยืดหยุ่นตามสถานการณ์และเวลา
 8. ยึดความต่อเนื่อง การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนนั้น ย่อมต้องอาศัยเวลาในการดำเนินงานที่ต่อเนื่องกัน และจำเป็นต้องมีตลอดไป
 9. ยึดการครอบคลุมเนื้อหา การสร้างความสัมพันธ์จะต้องครอบคลุมลักษณะงานและขอบข่ายของโรงเรียน ในทุกๆด้านอย่างเพียงพอ มิใช่มุ่งไปในด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ
 10. ยึดความเรียบง่าย การนำเสนอของโรงเรียนต่อชุมชนไม่ว่าจะเป็นด้านใด ควรคำนึงถึงความเรียบง่าย สื่อสัมพันธ์กันเข้าใจ
 11. ยึดการสร้างสรรค์ เป็นหลักการที่โรงเรียนต้องมุ่งที่จะกระทำเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
 12. ความสามารถในการปรับตัว การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นในแต่ละโอกาส และแต่ละสภาพปัญหา
- หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนที่กล่าวมานี้ สอดคล้องกับแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 20) ที่ได้กำหนดไว้ดังนี้ ดำเนินงานด้วยความบริสุทธิ์ใจและตรงไปตรงมา การติดต่อกับ ชุมชนต้องมุ่งให้เกิดเจตคติที่ดี ดำเนินการต่อเนื่องตลอดระยะเวลาทั้งในและ

นอกโรงเรียน สร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดทั่วไปไม่จำกัดเฉพาะกลุ่ม รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชนในชุมชน ใช้วิธีการดำเนินงานง่าย ๆ และเป็นกันเองกับประชาชน ใช้วิธีการดำเนินการให้หลากหลายที่เหมาะสมกับสภาพแต่ละชุมชน ให้เกียรติและยกย่องชุมชน ที่ให้ความร่วมมืออย่างเท่าเทียมกัน ปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพ และใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ โดยการให้ประชาชนได้มีบทบาทมากที่สุด

สรุปได้ว่าต้องยึดหลักการสำคัญ ๆ ดังนี้คือ ต้องมีความบริสุทธิ์และตั้งใจจริง ในการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมงานทุกด้าน ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน และทั้งให้บริการต่าง ๆ แก่ชุมชนด้วย ต้องศึกษาและเรียนรู้วิถีชีวิตตลอดจนความเปลี่ยนแปลงและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานะแวดล้อมใน ชุมชน และต้องยึดหลักมนุษยสัมพันธ์ ตลอดจนดำเนินการทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพ

7. วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน ปัจจุบันพบว่ายังไม่บรรลุผลอันก่อให้เกิดความร่วมมือมากนัก วิธีการที่จะสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนให้ดีที่สุดนั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 20) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของฝ่ายบริหาร ครูผู้สอน ที่จะต้องร่วมกันจัดกิจกรรมนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน และนำโรงเรียนเข้าสู่ชุมชน รวมถึงการให้บริการแก่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของนักการศึกษา หลายท่าน ดังนี้

สุพิชญา ชีระกุล (2522 : 54-59) ได้เสนอแนวทางการปฏิบัติในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนไว้ดังนี้

1. ศึกษาชุมชนโดยละเอียด เช่น โครงสร้าง วัฒนธรรม ประเพณี อาชีพ สถานภาพทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร และความต้องการ เป็นต้น
2. จัดรายการประชาสัมพันธ์แก่ชุมชน โดยการเผยแพร่กิจการทางสื่อมวลชน หรือจัดทำวารสาร หนังสือพิมพ์โรงเรียน
3. ออกเยี่ยมเยือนชุมชน โดยทำอย่างปกติ สม่ำเสมอและทั่วถึง
4. จัดให้มีกรรมการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยผู้ปกครองนักเรียน และประชาชนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้มีส่วนรับผิดชอบและเป็นเจ้าของโรงเรียนด้วยกัน

5. จัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้แก่ กิจกรรมประเภทที่นำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน นำโรงเรียนออกสู่ชุมชน และร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่น

6. ให้บริการแก่ชุมชน ได้แก่ อาคารสถานที่ เครื่องใช้ บุคลากรของโรงเรียน และความรู้

สุรพันธ์ ยันต์ทอง (2526 : 318 – 319) ได้เสนอแนวทางปฏิบัติของผู้บริหาร ในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนไว้ดังนี้

1. การนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน โรงเรียนควรปฏิบัติดังนี้

1.1 เสนอรายงานให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน
1.2 สร้างความเชื่อมั่นและความมั่นใจตลอดจนความนิยมในโรงเรียนให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน

1.3 ส่งเสริมประชาชนให้มีความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษาและประชาชนเกิดความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยที่จะต้องให้ความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

1.4 ส่งเสริมให้ครูกับผู้ปกครองมีความสัมพันธ์อันดี

1.5 สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามาช่วยเหลือกิจการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนทั้งในด้านการเงิน วัสดุ แรงงาน และกำลังใจ

1.6 สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างบ้านกับโรงเรียนโดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลางชุมชน ศูนย์การศึกษาและวัฒนธรรม

1.7 ประเมินความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

1.8 แก้ไขปิดปากเสียคลายข้อข้องใจ และสิ่งที่ทำให้ประชาชนเข้าใจผิด ช่วยให้ประชาชนมองโรงเรียนในแง่ที่ดี มีความเข้าใจและเห็นใจโรงเรียน มองครูและนักเรียนด้วยความเชื่อถือและนิยมยกย่อง

2. การนำชุมชนมาสู่โรงเรียน โรงเรียนควรจะได้ปฏิบัติดังนี้

2.1 เชิญผู้เชี่ยวชาญในอาชีพเฉพาะอย่างมาให้ความรู้และแนะนำ

2.2 ผู้ปกครองเด็ก อาจให้ความช่วยเหลือในการ

2.3 เป็นวิทยากรในบางเรื่องสมาชิกสภา อาจให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประชุมสภาร่างกฎหมายหรืออื่น ๆ

2.4 โรงเรียนอุตสาหกรรม เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานผลิต

- 2.5 ดำรง ข้าราชการ ให้ความรู้ด้านจรรยา การปกครองอื่น ๆ
- 2.6 คณะกรรมการสภาตำบล หรือท้องถิ่น อาจให้ความรู้เกี่ยวกับ
การดำเนินงานท้องถิ่น
- 2.7 ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พืช สัตว์ป่า ดิน หิน แร่ แม่น้ำ อาจนำมา
ใช้ในการเรียนการสอน
- 2.8 ทรัพยากรที่มนุษย์ประดิษฐ์ตกแต่ง เช่น บ้านเรือน อาคาร สนาม
อาจใช้ในการเรียนการสอนได้
- 2.9 แพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และทันตแพทย์ ให้ความรู้
เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย
- 2.10 ด้านงานประจำปี ควรเชิญผู้ปกครองมาร่วมงาน
- 2.11 จัดนิทรรศการแสดงผลงานของโรงเรียน หรือทำพิธีเปิดอาคารเรียน
หลังใหม่
- 2.12 จัดการแสดงละครหรือการแข่งขันกีฬา
- 2.13 จัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู
- 2.14 จัดตั้งคณะกรรมการประชาชนเพื่อทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของโรงเรียน
- 2.15 จัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า สมาคมเกี่ยวกับการศึกษา สมาคมเกี่ยวกับครู
- 2.16 จัดตั้งสมาคมต่าง ๆ ของชุมชนขึ้นตามความเหมาะสม โดยให้โรงเรียน
เป็นที่ตั้งของสมาคม
- 2.17 จัดโปรแกรมต่าง ๆ ของโรงเรียนทั้งในด้านการศึกษา อาชีพ และ
การหย่อนใจ
- 2.18 เชิญประชาชนที่มีความสนใจในการศึกษามาเป็นกรรมการศึกษา
กรรมการโรงเรียนชุมชน กรรมการสุขภาพโรงเรียน
- วิมลศรี อุปรมัยและคนอื่นๆ (2528 : 143-145) ได้กล่าวถึงวิธีการสร้างความ
สัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนไว้ 2 ประการ สรุปได้ดังนี้
1. การนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน ได้แก่
 - 1.1 การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนด้วยวิธีการจัดให้มีการ
ประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้ปกครอง เช่น ให้มีการเยี่ยมชมโรงเรียน จัดกิจกรรมร่วมกันระหว่าง
ผู้ปกครองและครู เป็นต้น
 - 1.2 การอนุญาตให้ชุมชนใช้โรงเรียนเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ
 - 1.3 โรงเรียนจัดรายการดนตรีไทยสำหรับประชาชนให้คนในชุมชน

1.4 โรงเรียนจัดงานรื่นเริงประจำปี

1.5 โรงเรียนและสถาบันการศึกษาเปิดสอนภาคค่ำให้แก่ประชาชนที่อ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้ ในรูปการศึกษาเบ็ดเสร็จ ในรูปการฝึกอาชีพ ในรูปการศึกษาต่อในระดับสูง และในรูปวิธีการพัฒนาอาชีพ

1.6 โรงเรียนเปิดโอกาสให้ประชาชนใช้บริการห้องสมุด หอประชุม ศูนย์วัฒนธรรม เพื่อแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

1.7 เปิดโอกาสให้ประชาชนใช้เป็นสถานที่พักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์สำหรับสถานศึกษาที่มีภูมิประเทศสวยงาม ร่มรื่น ในรูปของ “การพักผ่อนเพื่อการศึกษา”

1.8 จัดอบรมสัมมนาหรือฝึกปฏิบัติให้กับพนักงานของสถาบันเอกชน หรือของสถานประกอบการท้องถิ่น

1.9 เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าชมการสาธิต การทดลอง ซึ่งเป็นผลจากการค้นคว้าของสถาบันการศึกษา เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ไปสู่ประชาชน

1.10 ออกวารสารเผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียน เพื่อจำหน่ายแจกไปยังห้องสมุดประชาชน สถาบันอื่น ๆ รวมไปถึงผู้ปกครองและสมาคมต่าง ๆ

1.11 จัดป้ายประกาศไว้ที่หน้าโรงเรียน เพื่อแจ้งให้ชุมชนทราบว่าขณะนี้โรงเรียนกำลังทำกิจกรรมที่สำคัญอะไรอยู่ เพื่อเป็นการเชิญชวนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ด้วย

1.12 เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาใช้บริเวณโรงเรียน สนามกีฬา โรงฝึกงาน โรงละคร เพื่อจัดบริการแก่ชุมชน ในรูปจัดค่ายพักแรมร่วมกับสมาคมต่าง ๆ และศูนย์เยาวชนต่าง ๆ

2. การนำโรงเรียนไปสู่ชุมชน

2.1 เมื่อยามที่ชุมชนมีกิจกรรมต่าง ๆ ประจำปี โรงเรียนควรนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรมด้วย

2.2 นำนักเรียนนักศึกษาเข้าร่วมให้ความช่วยเหลือเมื่อชุมชนเดือดร้อน

2.3 นำนักเรียนเข้าไปฝึกเข้าค่ายพักแรมในกิจกรรมของลูกเสือ อนุภาค เนตรนารี

2.4 จัดบริการแสดงเท่าที่โรงเรียนจะทำให้ตามที่ชุมชนร้องขอ

2.5 เข้าร่วมกับชุมชนในการส่งนักกีฬา แข่งขันกีฬา หรือกรีฑา ในนามของจังหวัดหรือเขต

2.6 โรงเรียนส่งครู อาจารย์ ไปเป็นวิทยากรให้คำปรึกษาตามที่ชุมชน

ร้องขอ เช่น วิทยากรลูกเสือชาวบ้าน

2.7 ส่งครู อาจารย์ และนักศึกษาที่มีความชำนาญในสาขาต่าง ๆ ไปให้ความช่วยเหลือเมื่อต้องการแรงงานในด้านนั้น ๆ เช่น ช่างไฟฟ้า เป็นต้น

2.8 ร่วมมือกับชุมชนในการป้องกันโรคติดต่อ โรคระบาด หรือภัยจากโจรผู้ร้าย

2.9 จัดรายการวิทยุหรือโทรทัศน์เพื่อสาระบันเทิงให้กับชุมชน

2.10 จัดรายการร่วมพัฒนาชุมชนระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน

2.11 จัดรายการรับประทานอาหารกลางวันเพื่อสุขภาพ สำหรับนักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ตามศูนย์ ชุมชน หรือที่ชุมชนขอมา

2.12 จัดรายการ “พบแม่ตัวอย่าง” “พบบุคคลตัวอย่าง” ของชุมชน

พิสิฐ พิษณานนท์ (2530 : 107) ได้แบ่งวิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนไว้ 2 วิธี

1. โดยการนำเอากิจกรรมที่มีภายในโรงเรียนออกสู่ประชาชนภายนอกที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น เช่น การนำนักเรียนออกไปพัฒนาชนบท ให้นักเรียนออกไปฝึกอาชีพจริง ๆ กับประชาชนในท้องถิ่น จัดการบรรยายพิเศษ โดยครูหรือครูใหญ่ จัดเครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ การออกวารสารโรงเรียน การมีจดหมายถึงผู้ปกครอง การให้ครูหรือครูใหญ่ออกไปช่วยงานในชนบท

2. โดยการนำประชาชนในชุมชนเข้ามาทำกิจกรรมในโรงเรียน ซึ่งได้แก่ จัดงานการแสดงของนักเรียนในโอกาสที่สำคัญ แล้วเชิญผู้ปกครองและประชาชนมาชม จัดสมาคมครูผู้ปกครองจัดการแข่งขันกีฬาระหว่างครูกับประชาชนในชนบท เชิญวิทยากรในท้องถิ่นมาบรรยายให้นักเรียนฟัง และเชิญประชาชนในท้องถิ่นเข้ามาเป็นกรรมการต่าง ๆ ของโรงเรียนเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎระเบียบของโรงเรียน

เจคอบสัน และคนอื่น ๆ (Jacobson and others. 1963 : 466 -478; อ้างถึงใน กิติมา ปริทัศน์, 2532: 51) กล่าวถึงวิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดังนี้

1. จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของโรงเรียนออกเผยแพร่
2. จัดให้มีการเสนอข่าวจากโรงเรียนถึงบ้านเป็นประจำ
3. จัดให้มีนิทรรศการภายในโรงเรียน
4. จัดให้มีวันเยี่ยมโรงเรียน
5. จัดให้มีวันสัปดาห์แห่งการศึกษา
6. จัดให้มีโครงการเยี่ยมผู้ปกครองที่บ้าน

7. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์เก่ากับศิษย์ปัจจุบัน
8. ใช้สื่อมวลชนในด้านต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และอื่น ๆ
9. จัดทำรายงานประจำปี และชี้แจงให้ทราบ
10. จัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า
11. จัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู
12. จัดกิจกรรมนอกหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี
13. โรงเรียนควรจัดกิจกรรม โดยเข้ามามีส่วนร่วมในท้องถิ่น เช่น งานประเพณี

ต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนั้นควรมีการแสดงของนักเรียน หรือจัดเกมกีฬาต่าง ๆ

ปรีชา คัมภีรปกรณ (2539: 124) ได้กล่าวถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนว่า อาจทำได้หลายวิธี ดังนี้

1. การประชาสัมพันธ์โรงเรียน งานประชาสัมพันธ์โรงเรียนเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชน ได้ทราบถึงการดำเนินงานและโครงการต่าง ๆ ของโรงเรียนได้เป็นอย่างดี ทำให้ชุมชนได้รู้ถึงปัญหาและความต้องการของโรงเรียน

2. คณะกรรมการเกี่ยวกับการศึกษาของโรงเรียน นับเป็นช่องทางหนึ่งของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คณะกรรมการประกอบด้วยผู้นำของชุมชน

3. สมาคมผู้ปกครองและครู เป็นรูปแบบดั้งเดิมของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผู้บริหารควรปรับปรุงความสัมพันธ์นี้ให้โรงเรียนเป็นผู้ให้แก่สมาคมบ้างแทนที่จะเป็นผู้รับอย่างเดียว

4. สมาคมหรือชมรมศิษย์เก่า โรงเรียนเมื่อผลิตนักเรียนออกเป็นสมาชิกของชุมชนแล้วควรจะติดตามชีวิตการทำงานของศิษย์เก่าให้ความช่วยเหลือในโอกาสอันควร

จากวิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พอจะสรุปได้ว่ามี 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ

1. โดยการเปิดประตูให้โรงเรียนออกไปสู่ชุมชน อาจทำได้ด้วยการจัดเอกสารประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ ของโรงเรียน สารระ ความรู้ วิทยาการใหม่ ๆ ให้ชุมชนได้ทราบหรือการจัดให้คณะครู นักเรียนออกไปร่วมกิจกรรมกับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชน อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ หรือแม้แต่วิธีการให้ครูออกไปเยี่ยมเยียนผู้ปกครองนักเรียนที่บ้าน ก็เป็นวิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้อย่างดี

2. โดยการเปิดประตูให้ชุมชนเข้ามาสู่โรงเรียน อาจทำได้ด้วยการจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์วิทยาการต่าง ๆ ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาใช้อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อสนองกิจกรรมของชุมชน หรือแม้แต่การเชิญผู้นำในชุมชนมาร่วมเป็น

กรรมการกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นก็เป็นวิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้อย่างดีเช่นกัน

8. ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

(คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2520: 58, อ้างถึงใน กิติมา ปรีดีติลล 2532 :255) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารโรงเรียนในปัจจุบัน แต่เนื่องจากชุมชนไม่อยู่ในระบบของโรงเรียนการจัดดำเนินการบางอย่างอาจไม่สะดวกหรือคล่องตัวตามที่ผู้บริหารต้องการ ปัญหาต่าง ๆ อาจเกิดขึ้น ได้มีผู้กล่าวไว้ต่าง ๆ กันหลายประการดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากโรงเรียนได้แก่

- 1.1 ระเบียบข้อบังคับทางราชการบางประการเป็นอุปสรรคต่อการสนองความต้องการของชุมชน
- 1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีน้อยกว่าเท่าที่ควร เนื่องจากครูไม่มีโอกาสได้ไปคลุกคลีกับชุมชน
- 1.3 ประชาชนในชุมชนขาดความศรัทธาในตัวครูและผู้บริหารวางตัวไม่เหมาะสม ใช้เวลาในราชการไปศึกษาต่อภาคค่ำ ขาดความเอาใจใส่ต่อหน้าที่รับผิดชอบ
- 1.4 โรงเรียนขาดแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น เนื่องจากตั้งอยู่ห่างไกล ขาดบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์

2. ปัญหาที่เกิดจากชุมชน

- 2.1 ประชาชนในชุมชนส่วนมากไม่เห็นคุณค่าของการศึกษา เนื่องจากประชาชนในชุมชนได้รับการศึกษาดำ
- 2.2 ชุมชนเข้าใจว่า งานพัฒนาโรงเรียนเป็นหน้าที่ของรัฐเท่านั้น
- 2.3 สิ่งแวดล้อมของชุมชนรอบ ๆ โรงเรียนเสื่อมโทรม บางแห่งเป็นแหล่งมั่วสุมอบายมุข โจรผู้ร้ายชุกชุมและมีปัญหาสืบเนื่องมาจากสถานการณ์ทางการเมือง
- 2.4 ผู้บริหารระดับท้องถิ่น ขาดการสนับสนุนทางการศึกษาเท่าที่ควร เป็นเหตุให้ไม่เข้าใจและมองเห็นคุณค่าของการศึกษาเท่าที่ควร เป็นเหตุให้ไม่เข้าใจและมองเห็นคุณค่าของการศึกษาน้อยเกินไป ขาดการประชาสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารระดับท้องถิ่นและโรงเรียน
- 2.5 ความแตกต่างกันทางภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย ประจำถิ่น เช่น ชาวนา และชนกลุ่มน้อยที่อพยพเข้ามา

ปรีชา คัมภีร์ปกรณ์ (2539 : 120) ได้สรุปปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนไว้ดังนี้

1. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ความขัดแย้งระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เกิดจากความประพฤติกและขัดแย้งส่วนตัวระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับผู้นำชุมชน

2. ความขัดแย้งระหว่างสถาบัน เป็นความขัดแย้งระหว่างสถาบันของชุมชน เช่นระหว่างโรงเรียนกับวัดหรือโรงเรียนกับหน่วยงานอื่น ๆ ของหมู่บ้าน ซึ่งอาจจะเกิดความคิดเห็นไม่ตรงกัน ความขัดแย้งเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน เป็นต้น ผลที่ตามมาคือประชาชนเกิดความไม่แน่ใจในการให้ความร่วมมือหรือให้ความใกล้ชิดกับสถาบันทั้งสอง

3. ความไม่เข้าใจในบทบาทของตน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากโรงเรียนมักจะไม่ค่อยยอมรับข้อเสนอแนะของผู้นำชุมชน หรือบางครั้งผู้นำของชุมชนพยายามจะเข้าไปก้าวก่ายการดำเนินงานของโรงเรียน

ปัญหาเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น พอสรุปได้ดังนี้

1. ความร่วมมือที่เกิดขึ้นเป็นการร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการใช้อาคารสถานที่เพื่อการศึกษา การใช้บุคคลเพื่อการพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

2. ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่มีสาเหตุทั้งฝ่ายโรงเรียนและฝ่ายชุมชน โดยสรุปได้ดังนี้

2.1 ปัญหาที่เนื่องมาจากโรงเรียน

2.2 ขาดการประชาสัมพันธ์รายละเอียดเกี่ยวกับความต้องการและแนวโน้มทางการใช้สถานที่ของชุมชน

2.2.1 ขาดผู้รับผิดชอบ โดยเฉพาะในการติดตามและดูแลเพื่อประโยชน์โดยตรงระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2.2.2 เกณฑ์ต่างๆที่กำหนดเกี่ยวกับการใช้อาคารสถานที่เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนมีมากจนเกินไป

2.2.3 ไม่มีความรู้หรือรายละเอียดที่แท้จริงของสถานที่ที่ต้องการความช่วยเหลือ

2.2.4 การเดินทางระหว่างโรงเรียนกับแหล่งวิทยากรของชุมชนไม่สะดวกและโรงเรียนไม่มีงบประมาณในการเดินทางเพียงพอ

2.3 ปัญหาที่เกี่ยวกับชุมชน

2.3.1 แหล่งวิทยากรที่มีอยู่ในชุมชนมีไม่ตรงกับความต้องการของโรงเรียน

2.3.2 เจ้าของแหล่งวิทยากรไม่เข้าใจแนวทางการร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับตนทำให้เกิดความระแวง

2.3.3 เจ้าของแหล่งวิทยากร ไม่มีเวลาที่จะให้ความรู้แก่นักเรียน

2.3.4 แหล่งวิทยากรอยู่กระจัดกระจายและห่างไกลจากโรงเรียน

2.3.5 แหล่งวิทยากรบางอย่างไม่ยินยอมให้ใช้เป็นแหล่งวิทยากร

2.3.6 แหล่งวิทยากรที่มีอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่มีขนาดเล็กไม่เข้าเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนดไว้

อุทัย บุญประเสริฐ (2540 : 73 – 74) ได้กล่าวถึงปัญหาในการร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นการดำเนินงานที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรทั้งสองฝ่าย คือจากทางโรงเรียนและจากทางด้านชุมชน แหล่งที่มาของปัญหาอาจจะเกิดได้จากหลายที่ด้วยกัน เช่น

1. จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง
2. จากการบริหาร โครงการต่าง ๆ
3. เรื่องผลประโยชน์ที่ขัดแย้ง
4. บทบาทของบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

9. บทบาทผู้บริหารในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นหน้าที่รับผิดชอบที่สำคัญประการหนึ่งของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา หวน พิณรุฬพันธ์ (2529 : 80) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับผู้ปกครองนักเรียน และประชาชนในชุมชน ผู้บริหารอาจจะเชิญผู้ปกครองนักเรียนมาประชุม ปรึกษาหารือเกี่ยวกับนักเรียน การปรับปรุงเกี่ยวกับการสอนนักเรียน หรือเชิญประชาชนในชุมชนมาประชุมปรึกษาหารือในการแก้ปัญหาของชุมชนของความช่วยเหลือจากผู้ปกครองนักเรียน หรือประชุมชนในชุมชน ในด้านการเงิน การเป็นวิทยากร และอื่น ๆ ส่วนผู้ปกครองนักเรียน หรือประชาชนในชุมชนอาจขอความช่วยเหลือจากผู้บริหารโรงเรียนในด้านการขอใช้สถานที่ในกิจการต่าง ๆ ขอคำปรึกษาหารือในการแก้ปัญหาชุมชน หรือการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

พิสิฐ พิษณานนท์ (2530 : 111) กล่าวว่า เนื่องจากผู้บริหารเป็นผู้นำในโรงเรียน และเป็นผู้นำในชุมชน โรงเรียนกับชุมชนจะเจริญก้าวหน้าได้นั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหาร ดังนั้น

1. มีหน้าที่ในการวางแผน
2. มีหน้าที่ในการจัดองค์การ

3. มีหน้าที่ในการควบคุมและสั่งงาน (Directing)
4. มีหน้าที่ในการตัดสินใจ
5. มีหน้าที่ในการติดต่อประสานงาน (Communicating)
6. มีหน้าที่ควบคุมงาน (Controlling)
7. มีหน้าที่ทางด้านการเงิน (Budgeting)
8. มีหน้าที่ในการวัดและประเมินผล (Evaluating)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532 : 32) ได้กำหนดว่า

ผู้บริหารควรมีบทบาทขอบข่ายงานโดยทั่วไป ดังนี้

1. ศึกษาชุมชนที่ตั้งอยู่โดยละเอียด ในด้าน โครงสร้างทางวัฒนธรรมประเพณี อาชีพ สภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากร สภาพปัญหา เจตคติ และความเชื่อต่าง ๆ เพื่อให้โรงเรียนสามารถวางแผนปฏิบัติงานด้านนี้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. รับผิดชอบในการจัดให้มีการวางแผนดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
3. กระตุ้นและส่งเสริมให้บุคลากรสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน และให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน
4. จัดให้มีการประชาสัมพันธ์โรงเรียนอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง โดยใช้เทคนิควิธีต่าง ๆ
5. จัดให้มีการเยี่ยมเยียนชุมชนเพื่อรับทราบความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินงาน
6. รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในขอบข่ายของงาน ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน
7. จัดให้มีการให้บริการแก่ชุมชนในด้านต่าง ๆ ที่โรงเรียนสามารถทำได้
8. คัดเลือกบุคคลในชุมชนและแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการศึกษาของโรงเรียน และส่งเสริมสนับสนุนให้คณะกรรมการศึกษาได้แสดงบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนให้มากที่สุด โดยให้เป็นไปตามกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง
9. ดำเนินการให้โรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่น คือ บุคคล วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ และสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้มากที่สุด

สรุปได้ว่า ผู้บริหาร โรงเรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้มีคุณภาพ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้นั้น นอกจากบทบาททางการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัด โครงสร้าง การควบคุมกำกับงาน แล้ว ยังต้องคำนึงถึงปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เพราะระบบการบริหารไม่สามารถดำรงอยู่โดยลำพังได้ การบริหารงานให้สำเร็จจึงต้องรักษาความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยต่างๆ แวดล้อมให้สมดุลกันอยู่ตลอดเวลา

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ในส่วนนี้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนมีดังนี้คือ

1. ด้านการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวเกี่ยวกับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน รายละเอียดดังนี้

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงาม

ในสังคมไทย การถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุน ให้นักคิดเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สรุปว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ จึงเป็นการจัดการ ศึกษาที่สนับสนุนให้ประชาชนมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง โดยการให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

2. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติถึงการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการจัดการศึกษา จึงเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน ดังนี้

มาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา โดยยึดหลัก ดังนี้

(6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบัน สังกัดอื่น ๆ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการ ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคล ดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา ดังนี้

- (1) ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยอาจจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด
- (2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น ๑ ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่น ๆ ให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ตามความเหมาะสมและความจำเป็น

ทั้งนี้ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดมทรัพยากรดังกล่าว โดยการสนับสนุนการอุดหนุนและใช้มาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีตามความเหมาะสมและจำเป็น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

สรุปได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้สถานศึกษาต้องมีการจัดระบบการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการของชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาและวิทยาการภายในชุมชน ตลอดจนการระดมทรัพยากร สนับสนุนการจัดการศึกษาของท้องถิ่น

3. ด้านมาตรฐานการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและกลุ่มบุคคลหลายกลุ่มหลายฝ่าย ทั้งในส่วนกลางและระดับท้องถิ่น ได้ดำเนินการพัฒนามาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก (ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน) ซึ่งมีสาระที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายและหลักการ รวมทั้งแนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรฐานการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กับชุมชน รายละเอียดดังนี้

มาตรฐานที่ 14

สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา โดยมีตัวบ่งชี้ คือ

- 1) ผู้บริหารและครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนในการร่วมกันจัดการศึกษา
- 2) มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้บุคลากรในสถานศึกษาและชุมชนเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาร่วมกัน

- 3) มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษาต่อชุมชนสม่ำเสมอ

- 4) ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษา

สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและระดมทรัพยากรในการจัดการศึกษา ดังนี้คือ รัฐจะต้องจัดการศึกษาภาคบังคับเก้าปีและการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี และต้องจัดให้มีคุณภาพและทั่วถึงโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ให้สิทธิและโอกาสเสมอภาคกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตลอดจนจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดมทรัพยากรและการลงทุน การเงินและทรัพย์สินจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันทางศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศใช้ในการจัดการศึกษา มีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงาน กำหนดเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งสังกัดกระทรวงศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งพิจารณาการจัดตั้ง ขยาย หรือเลิกสถานศึกษา ในโอกาสนี้ โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและสังกัดกรมสามัญศึกษาจะอยู่ภายใต้เขตพื้นที่การศึกษาเดียวกัน เพื่อให้การขยายการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐานดำเนินไปอย่างมีคุณภาพได้มาตรฐานและทั่วถึง ซึ่งการตอบสนองต่อสาระบัญญัติดังกล่าวต้องใช้ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหม่ของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้ประกาศเขตพื้นที่การศึกษาออกเป็น 175 เขต ตามนโยบายของรัฐบาลต้องปรับปรุงประสิทธิภาพของหน่วยงานให้มีความกระตือรือร้น รวดเร็ว และกระจายอำนาจ โดยประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2546 ในส่วนของจังหวัดนครสวรรค์ แบ่งเขตพื้นที่การศึกษาออกเป็น 3 เขต ทำให้หน่วยงานสังกัด สปจ.นครสวรรค์ ศรช. และสศจ.ต้องมารวมกัน เป็นเขตพื้นที่การศึกษา 1 ประกอบด้วย อ.เมือง อ.พยุหะ อ.ชุมแสง อ.โกรกพระ และอ.เก้าเลี้ยว สำนักงานตั้งอยู่เลขที่ 347/1 ถนนสวรรคคีวิถี อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ โดยตั้งอยู่บนเนื้อที่ 3 ไร่ 3 งาน 20 ตารางวา มีอาคารทำการ 2 หลังเป็นอาคารคอนกรีต 3 ชั้น ทั้ง 2 หลัง มีข้าราชการสำนักงาน 158 คน คอยให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่สถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน รวม 238 แห่ง ประกอบด้วย อ.เมือง 70 โรงเรียน อ.พยุหะ 41 โรงเรียน อ.ชุมแสง 42 โรงเรียน อ.โกรกพระ 24 โรงเรียน อ.เก้าเลี้ยว 23 โรงเรียน และกลุ่มเอกชน 38 โรงเรียน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารจัดการศึกษา 4 ระดับ คือ ระดับก่อนประถม ระดับประถม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สถานศึกษาในสังกัดดำเนินงานได้อย่างมีคุณภาพดังนี้

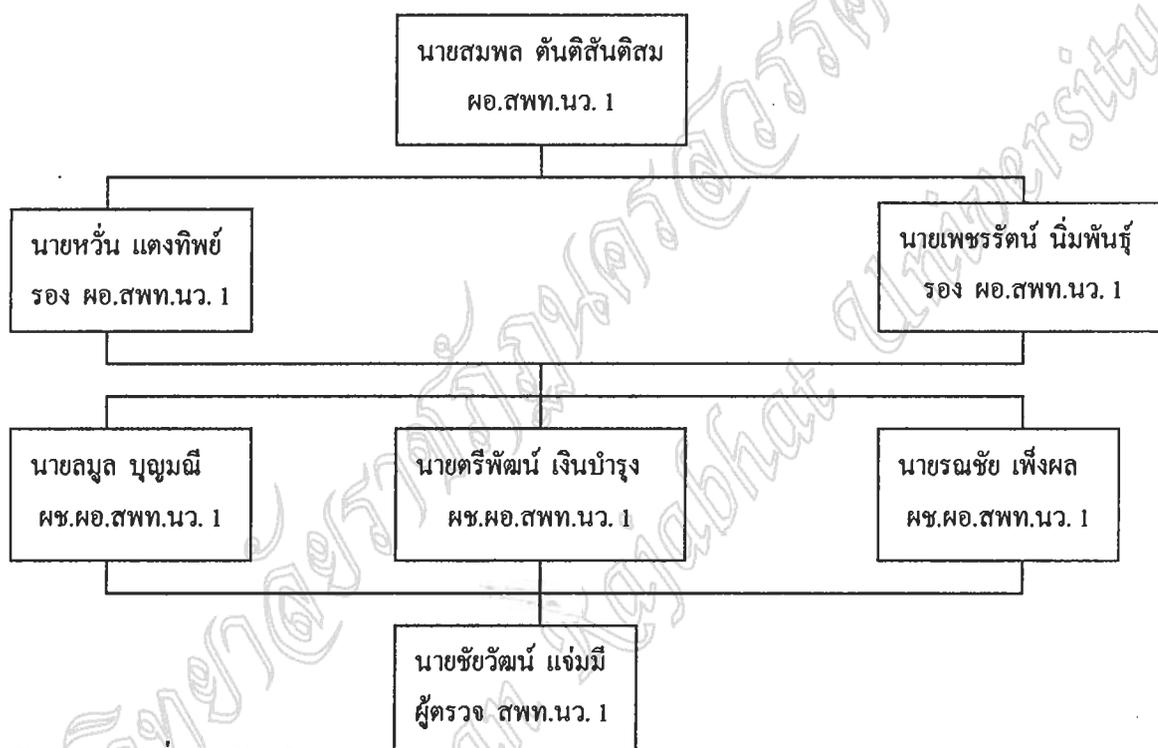
1. ระดับก่อนประถม เป็นการจัดเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กกลุ่มอายุ 3 – 5 ปี ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการการประถมศึกษา(ฉบับที่ 2) พศ.2535 เพื่อให้เด็กวัยดังกล่าวได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาเต็มตามศักยภาพ มีคุณธรรมจริยธรรม และมีความพร้อมในการเข้าเรียนระดับประถมศึกษา

2. ระดับประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอายุในเกณฑ์ เพื่อให้เด็กวัยเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับทุกคนได้เรียนจนจบหลักสูตร มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดหมายของหลักสูตร

3. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้มีโอกาสศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างทั่วถึง เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรมและทักษะอาชีพเพียงพอต่อการประกอบอาชีพ

4. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้มีโอกาสศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและประกาศนียบัตรอย่างทั่วถึง ตามนโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีของรัฐบาล ละมีความสามารถทางด้านทักษะวิชาชีพ

แผนภูมิโครงสร้างการบริหารงาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1

ผู้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้ากลุ่ม

1. นายสุกิจ จีรังกรณ์ กลุ่มอำนวยการ
2. นายวิรัช วัฒนธรรม กลุ่มบริหารงานบุคคล
3. นายสันติ เสนาะคนตรี กลุ่มนโยบายและแผน
4. นายสามารถ เล็งแดง หน่วยตรวจสอบภายใน
5. นางจันทนา วิชาพร กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา
6. นายลมูล บุญมณี กลุ่มส่งเสริมสวัสดิภาพฯ
7. นายมงคล บุญเรืองศักดิ์ กลุ่มงานประชาสัมพันธ์
8. นายเกษม เป้าศรีวงศ์ กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผล
9. นายวิสันต์ อ่ำแก้ว กลุ่มส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน

(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1, ข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา 2547)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

นคร จอมเดช (2530) ได้วิจัยเรื่องปัญหาการบริหารงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตามทัศนะของผู้บริหาร โรงเรียนและครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ในปีการศึกษา 2529 พบว่า ประเด็นสำคัญที่ผู้บริหาร โรงเรียนและครู มีความเห็นตรงกันว่าเป็นปัญหามาก ได้แก่ 1) งบประมาณที่ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 2) ขาดแคลนบุคลากร ทรัพยากร และวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงาน 3) ขวัญและกำลังใจของผู้ร่วมงานไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องและเหมาะสม 4) ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรที่รับผิดชอบงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

เสนีย์ สังข์พันธ์ (2532) ได้วิจัยเรื่องกระบวนการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาดีเด่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดลพบุรี ปีการศึกษา 2528 พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาดีเด่นมีการกำหนดนโยบาย ปรัชญา และวัตถุประสงค์ของโรงเรียนได้อย่างชัดเจน การวางแผนงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ให้คณะกรรมการประชุมร่วมกับกรรมการศึกษา มีการจัดทำแผนประจำปี แผน 1-3 ปี และแผนควบคุมกำกับ การจัดคนเข้าทำงาน ใช้วิธีสังเกตความถนัด และศึกษาประวัติของบุคลากร การจัดองค์การ ไม่มีการจัดโครงสร้างการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยเฉพาะการอำนวยความสะดวกมีการสั่งงานด้วยวาจา และเป็นลายลักษณ์อักษรตามลักษณะของงาน โรงเรียนประถมศึกษาดีเด่นไม่มีปัญหาการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพราะโรงเรียนใช้วิธีการตัดสินใจในรูปกลุ่มทำงาน เปิดโอกาสให้ครูและกรรมการศึกษามีส่วนร่วมในการบริหาร การมอบหมายงานที่เหมาะสมกับบุคลากร การเตรียมการยึดแผนโครงการเป็นหลัก

โสภณ เพ็ชรพวง (2533) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาปัญหาการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนมีปัญหาการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนรวมทั้งห้าด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเรียงระดับปัญหา โดยเรียงจากคะแนนเฉลี่ยสูงไปต่ำได้ดังนี้ คือ การสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชน และหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น รองลงมาคือการให้บริการแก่ชุมชน การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ โรงเรียน การประชาสัมพันธ์ และการร่วมกิจกรรมของชุมชน

ภักดีพร ศักดิ์สูง (2536) ได้วิจัยเรื่องในการบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนกลาง ตามทัศนะของผู้บริหารและครู กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 477 คน ครูหัวหน้าที่เกี่ยวข้องในการบริการชุมชน จำนวน 629 คน พบว่า บทบาทที่เป็นจริงในการบริการชุมชนของโรงเรียนของผู้บริหารและครูอยู่ในระดับปานกลาง บทบาทที่คาดหวังสูงกว่าบทบาทที่เป็นจริงในการบริการชุมชนของโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารและครู บทบาทที่เป็นจริงในการบริการชุมชนของโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารสูงกว่าตามทัศนะของครู แต่บทบาทที่คาดหวังตามทัศนะของครูสูงกว่าตามทัศนะของผู้บริหาร ปัญหาในการบริการชุมชนตามทัศนะของผู้บริหารและครู พบว่าปัญหาส่วนใหญ่ในระดับปานกลาง ปัญหาสูงสุดที่พบอันดับแรก คือ ขาดงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการบริการชุมชนของโรงเรียน

นิวัฒน์ วงษ์ชะอุ่ม (2536) ได้วิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า วิธีการจัดกิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ใช้วิธีการประชุมครูและผู้เกี่ยวข้อง กำหนดแผนงานและโครงการก่อนมีการจัดกิจกรรมเป็นคราว ๆ ไป โดยแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในรูปแบบของคณะกรรมการ ผู้บริหารจะชี้แจงให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานก่อนลงมือปฏิบัติ และประเมินผลการจัดกิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนบางกิจกรรมโดยใช้วิธีการสังเกตจากจำนวนประชากรที่เข้าร่วมกิจกรรม ในด้านงบประมาณผู้บริหารโรงเรียนส่วนมากได้งบประมาณในการจัดกิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยการรับบริจาคจากครู นักเรียน ผู้ปกครอง และกรรมการศึกษา กิจกรรมหลักที่จัด ได้แก่ กิจกรรมพบปะกับประชาชนหรือผู้ปกครอง รองลงมาเป็นการจัดทำป้ายประกาศ ข่าวด้านการให้บริการชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่โรงเรียนจะให้บริการด้านการยืมอาคารสถานที่หรืออุปกรณ์ การให้บริการทางวิชาชีพ เช่น จัดฝึกอบรมด้านการเกษตร จัดอบรมให้ความรู้ด้านสุขภาพอนามัยและอื่น ๆ ยังให้บริการน้อยกว่าที่ควร แต่โรงเรียนจะเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนมากที่สุด

เพ็ญรำไพ รามบุตร (2537) ได้วิจัยเรื่องการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8 พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กได้ดำเนินการ คือ จัดบุคลากรของโรงเรียนไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับชุมชน ช่วยศึกษาสภาพและปัญหาการประกอบอาชีพของคนในชุมชน โดยรวบรวมข้อมูลจากนักเรียน เชิญผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาการต่าง ๆ ในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียน เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและประชาชนใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ และมีการประเมินนโยบายและแผนงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ส่วนปัญหาที่พบในโรงเรียนมัธยมศึกษา

ขนาดเล็ก ได้แก่ งบประมาณไม่เพียงพอ ครู อาจารย์มีชั่วโมงสอนและทำงานด้านอื่นมาก แหล่งวิชาการในชุมชนมีน้อยผู้ปกครองและประชาชนมีฐานะยากจนและการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนไม่สม่ำเสมอ

ตระกูล อุคมเสียง (2538) ได้วิจัยเรื่องการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานีตามทัศนะของผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารและครูผู้สอน พบว่า การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนรวมทุกด้านอยู่ในระดับพอใช้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน แต่ละด้านก็อยู่ในระดับพอใช้ทั้ง 6 ด้าน โดยเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ การได้รับการสนับสนุนจากชุมชน การเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน การให้บริการชุมชน การสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน การวางแผนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และการประเมินผลงาน

ประสิทธิ์ พานดวงแก้ว (2539) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาการปฏิบัติงานด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พบว่า ปัญหาการปฏิบัติงานด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมและรายด้าน มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาตามสถานภาพ พบว่า บุคลากรในโรงเรียนกับผู้นำชุมชน มีปัญหาการปฏิบัติงานด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และเมื่อพิจารณาตามสถานที่ตั้งโรงเรียน พบว่า โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองกับโรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกเขตเมือง มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน บุคลากรใน โรงเรียนกับผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับปัญหาการปฏิบัติงานด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียนด้านการบริการชุมชน ด้านการเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน และด้านการได้รับความสนับสนุนจากชุมชน บุคลากรใน โรงเรียนและผู้นำชุมชน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ภูวนาด คงแก้ว (2539) ได้วิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า การวางแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะมีคณะกรรมการงานโรงเรียนกับชุมชนรับผิดชอบ มีการสำรวจชุมชนด้วยการสอบถามข้อมูลจากนักเรียนและผู้ปกครองโรงเรียนสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม จริยธรรม และกีฬา ชุมชนให้การสนับสนุนกีฬามากกว่าชนิดอื่น ๆ การให้บริการชุมชน โรงเรียนให้บริการชุมชนทุกด้าน โดยมีรูปแบบเป็นเอกสารเผยแพร่ในด้านต่าง ๆ การเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการ

พัฒนาชุมชน โรงเรียนดำเนินการโดยจัดโครงการพัฒนาชุมชน โดยชุมชนสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ การได้รับความสนับสนุนจากชุมชน โรงเรียนได้รับความสนับสนุนจากชุมชนด้านทุนทรัพย์และ วัสดุครุภัณฑ์ และมีการประเมินผลงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยหัวหน้า งานโรงเรียนกับ ชุมชน แล้วนำผลการประเมินมาปรับปรุงแผนงานต่อไป ปัญหาที่พบ คือ ผู้รับผิดชอบ การวางแผนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่มีความชำนาญในการเขียนแผน งาน ขาดวัสดุครุภัณฑ์ในการเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน ครู อาจารย์มีภารกิจมาก ไม่มีเวลา ให้บริการชุมชน ชุมชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ชุมชนมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี และการประเมินล่าช้า

ยูพะเยาว์ ใจงาม (2540) ได้วิจัยเรื่องปัญหาการปฏิบัติงานความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า มีปัญหารวมทุกด้านและในแต่ละด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามตัวแปรลักษณะชาติพันธุ์ของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ พบว่าผู้บริหารที่ปฏิบัติงานใน โรงเรียนที่มีลักษณะชาติพันธุ์ของ ชุมชนไทยลาว และกลุ่มชุมชนไทยลาวและไทยเขมร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหารวมทุกด้านและ ในแต่ละด้านอยู่ในระดับปานกลาง

สมลักษณ์ ภูคำแสน (2540: 69-70) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาบทบาทของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า

1. โรงเรียนยอมรับให้ชุมชนเข้ามาช่วยเหลือดูแล สนับสนุนงานการศึกษาแต่ยังไม่ยอมรับให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสั่งการหรือประเมินผลการปฏิบัติงานมากนัก
2. โรงเรียนยอมรับให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในด้านวิชาการอย่างเต็มที่
3. โรงเรียนยอมรับให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในด้านอาคารสถานที่
4. โรงเรียนยอมรับให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในด้านบริหารกิจการนักเรียนอย่างเต็มที่

โรงเรียนได้แก้ปัญหาโดยจัดประชาสัมพันธ์เชิงรุกต่อเนื่อง จัดทำปฏิทินการจัดกิจกรรม สร้างความตระหนักให้กับนักเรียน โดยยกย่องชมเชยผู้กระทำความดี จัดนิทรรศการต่าง ๆ เผยแพร่ ผลงานอย่างสม่ำเสมอ จัดหาอุปกรณ์ต่างๆ ที่ขาดแคลนเพิ่มขึ้น รณรงค์ให้ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้มากขึ้น ให้สมาคมและกลุ่มต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการกำหนดระยะเวลาและกิจกรรมให้เหมาะสม กับฤดูกาล โรงเรียนใช้วิธีประเมินโครงการสอบถามผู้เกี่ยวข้องและดูจากผลงานที่ทำในรูปของ คณะกรรมการจากทุกส่วน

สุพจน์ จันทราช (2541: 65-66) ได้วิจัย เรื่องศึกษาการปฏิบัติงานความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหาร โรงเรียนเอกชน ประเภทอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในเขตการศึกษา 3 พบว่า

1. การประชาสัมพันธ์โรงเรียนอาชีวศึกษาควรมีการปฏิบัติงานประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องตลอดปี มีวิธีการหลากหลายรูปแบบ ไม่ซ้ำซากเน้นการใช้สื่อทุกชนิดรวมทั้งมีฝ่ายรับผิดชอบการประชาสัมพันธ์โดยตรง การจัดกิจกรรมชุมชน การให้นักเรียนช่วยประชาสัมพันธ์
2. การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ควรมีการปฏิบัติงานโดยให้ชุมชนเสนอและมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่โรงเรียนจะทำ ซึ่งโรงเรียนควรจัดกิจกรรมซึ่งชุมชนได้รับประโยชน์และการจัดกีฬาเพื่อสร้างความสามัคคีต่อกัน
3. การให้บริการแก่ชุมชน ควรมีการปฏิบัติงานโดยจัดห้องสมุดศูนย์บริการทางการให้คำปรึกษา การอบรม การนำบุคลากรไปพัฒนาและบริจาคสิ่งของแก่ชุมชน รวมถึงชุมชนได้ใช้อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียนอย่างเต็มที่

สรุป จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน ที่กล่าวมาสรุปได้ว่าโรงเรียนขาดงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ ในการให้บริการชุมชน ชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียนไม่ค่อยให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเท่าที่ควร

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการบริหารด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน มีที่น่าสนใจดังนี้

วิลเลียม (William 1972 : 4009 - A, อ้างถึงใน ณรงค์ โภธิมี 2535 : 45) ได้วิจัยเรื่องงานในหน้าที่ของครูใหญ่ในรัฐอินเดียนา สหรัฐอเมริกา ด้านงานประชาสัมพันธ์โรงเรียนพบว่า ครูใหญ่ไม่ค่อยใช้ครูและนักเรียนให้เป็นประโยชน์ต่องานประชาสัมพันธ์โรงเรียน การติดต่อระหว่างผู้ปกครองกับนักเรียนด้วยการเขียนเขียนมีน้อย จากการศึกษาทั้งหมดนี้พอสรุปภาพการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ดังนี้

1. ครูอาจารย์ไม่พยายามเข้าไปสัมพันธ์กับชุมชน
2. ประชาชนเห็นว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียนแต่ฝ่ายเดียวที่จะจัดการศึกษาให้แก่
นักเรียน
3. ในท้องถิ่นที่ห่างไกล ปัญหาเรื่องภาษามีผลต่อการติดต่อสื่อสาร
4. โรงเรียนไม่เปิดโอกาสให้ประชาชน มาใช้บริเวณ อาคารสถานที่ได้สะดวก
และเต็มที่
5. การเชิญผู้ปกครอง ผู้ชำนาญการหรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาเป็นวิทยากร
โรงเรียนยังทำได้น้อยมาก

6. เศรษฐกิจและรายได้ของชุมชนไม่ดีทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของทางโรงเรียนเป็นไปได้ยาก

7. ผู้บริหารโรงเรียนวางตัวไม่เหมาะสมทำให้ประชาชนเข้าถึงได้ยาก

8. ระเบียบข้อบังคับของทางราชการบางประการเป็นอุปสรรคต่อการสนองตอบความต้องการของชุมชน

9. บุคลากรเฉพาะในการประชาสัมพันธ์ของโรงเรียนยังไม่มีหรือมีแล้วแต่ไม่มีความสามารถ

10. ครูไม่มีเวลาให้กับชุมชนเพราะเรื่องของการศึกษาต่อทั้งในและนอกเวลาราชการและต้องกลับบ้านที่อยู่ต่างถิ่นในวันหยุดปกติและวันหยุดเทศกาล

11. ผู้บริหารให้ความสนใจในด้านนี้น้อย

ฮาร์เนท (Hamett 1975 : 5-8 , อ้างถึงใน ภักดิพร ศักดิ์สูง 2536 : 14) ได้วิจัยเรื่องชุมชนกับโรงเรียน พบว่า ได้มีการจัดกิจกรรมบริการชุมชนบ่อยๆครั้งจะทำให้โรงเรียนมีความสัมพันธ์และเข้าถึงประชาชนมากขึ้นควรชี้แหล่งวิทยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของเด็ก สร้างความสัมพันธ์โดยใช้เด็กเป็นสื่อ เช่น ส่งไปศึกษา ดูงาน นอกจากนี้อาจจัดกิจกรรมการบริการสังคม เช่น ช่วยกันทำความสะอาดถนนหรือที่สาธารณะ เป็นต้น

ซอร์เบลโล (Sorbello 1978 : 598 – A , อ้างถึงใน ภักดิพร ศักดิ์สูง 2536 : 14) ได้วิจัยเรื่องบทบาทของผู้ปกครองนักเรียนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังตามทัศนะของครูประถมศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาและผู้ปกครองนักเรียนที่ไม่ใช่โรงเรียนประถมศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มมีความเห็นว่าผู้ปกครองนักเรียนมีความเกี่ยวข้องกับโรงเรียนในระดับน้อย มีแนวคิดทุกกลุ่มเสนอให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการเลือกหนังสือเรียน การจัดหลักสูตรการประเมินผลครูระเบียบวินัยของโรงเรียนคณะครูและผู้บริหารมีความเห็นว่าผู้ปกครองไม่ควรเกี่ยวข้องกับโรงเรียนในส่วนที่ผู้ปกครองไม่มีความรู้และพอใจในกลุ่มที่ไม่ใช่ผู้ปกครองไม่เห็นด้วยที่ผู้ปกครองกระตือรือร้นและรับผิดชอบน้อย

พอลโลซซี (Pallozzi . 1981) ได้วิจัยเรื่องรูปแบบของชุมชนต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของโรงเรียนท้องถิ่น ในรัฐนิวเจอร์ซีย์ พบว่า ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนควรร่วมมือกันทั้งสองฝ่ายคือ โรงเรียนไม่ควรติดอยู่กับนโยบายมากนัก ส่วนฝ่ายชุมชนควรที่จะเกี่ยวข้องกับนโยบายที่สัมพันธ์กับความสามารถที่ตัวเองจะทำได้

ทอย (Toy . 1983) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาแผนการสร้างสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนชุมชนพบว่าในการที่จะวางแผนเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

ของโรงเรียนในชนบทนั้นควรจะมีการพัฒนาทางด้านนโยบายและกฎต่างๆ ให้มีการวิจัย ปรับปรุง แก้ไขในส่วนที่บกพร่องกำหนดจุดมุ่งหมาย เป้าหมายให้ชัดเจนสร้างความสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ การทำให้เกิดความไว้วางใจ ความกระตือรือร้นในการทำงาน และจัดให้มีการประเมินผลในการปฏิบัติงานด้วย

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องงาน โรงเรียนกับชุมชนในประเทศ ที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความร่วมมือจากบุคลากรภายนอกโรงเรียนและความสนใจของประชาชนต่อการจัดบริการยังอยู่ในระดับน้อย ประชาชนมีความต้องการในการรับบริการชุมชนจากโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับมากและค่อนข้างมาก ความต้องการของผู้ปกครองนักเรียนในการรับบริการชุมชนจากโรงเรียนมัธยมศึกษา มีความต้องการด้านสุขภาพอนามัยและโภชนาการมากเป็นอันดับหนึ่ง และยังมีปัญหา ด้านงบประมาณมีไม่เพียงพอ ครู – อาจารย์ที่มีชั่วโมงสอนและทำงานด้านอื่นมาก แหล่งวิทยาการในชุมชนมีน้อย ผู้ปกครองและประชาชนมีฐานะยากจน และการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน

สรุปงานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนนั้นยังมีน้อย การประสานงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจัดทำไม่สม่ำเสมอ เช่นเดียวกับชุมชนที่ยังไม่เห็นความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนซึ่งประกอบกับเศรษฐกิจและรายได้ ของชุมชนยังไม่เอื้ออำนวย

ข้อสรุปจากการทบทวนองค์ความรู้ ข้อมูลทางวิชาการ เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่า สภาพปัจจุบันชุมชนมีบทบาทสำคัญทั้งในแง่การเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบจากการศึกษา การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินการจัดการศึกษาภายในชุมชน ดังนั้นการที่จะดำเนินการเช่นนั้นได้ทั้ง โรงเรียนและชุมชนจะต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเสียก่อน จึงเป็นหน้าที่สำคัญของผู้บริหารโรงเรียนที่ต้องสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เป็นไปตามสภาวะแวดล้อมของชุมชน ความสัมพันธ์ที่ดีย่อมทำให้เกิดความร่วมมือที่ดี ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นตามมาคือ การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพภายในชุมชนนั่นเอง

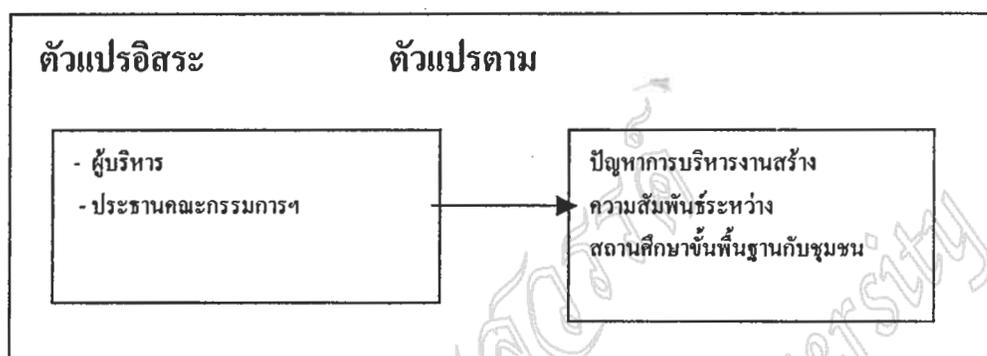
กรอบความคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ประมวลองค์ความรู้ แนวคิดการบริหารงาน โรงเรียนในด้านการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน โดยศึกษาถึงปัญหาความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้บริหาร โรงเรียนกับประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่อชุมชน จากนั้นสรุปปัญหา เพื่อนำไปเสนอผู้เชี่ยวชาญจัดลำดับความสำคัญของปัญหาผู้การวิเคราะห์รูปแบบของความสัมพันธ์ ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน ซึ่งประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ มี 4 ประการ ดังนี้

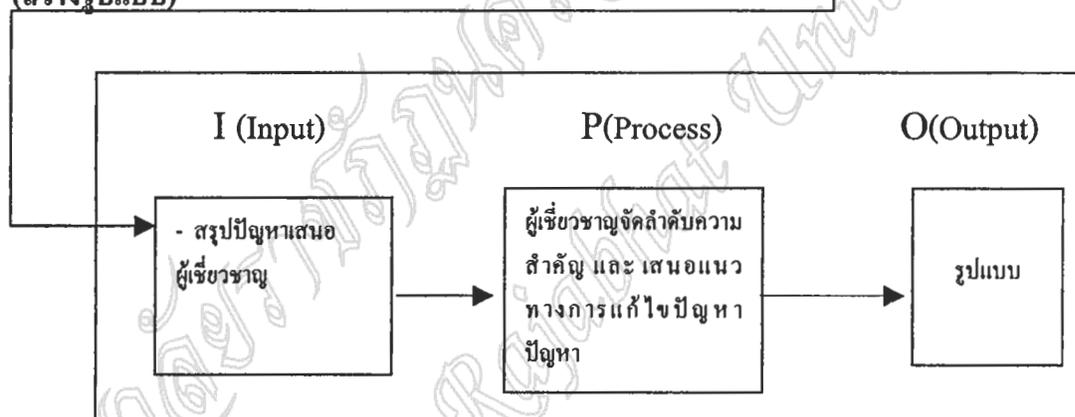
1. ศึกษาปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร โรงเรียนกับประธานคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ที่มีต่อชุมชน
2. สรุปปัญหาการสร้างความสัมพันธ์ของผู้บริหาร โรงเรียนกับประธานคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่อชุมชน
3. เสนอผู้เชี่ยวชาญจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
4. สร้างรูปแบบของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนใน เขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาเพื่อค้นหาคำตอบ ดังแสดงในแผนภาพ

ช่วงที่ 1 (ศึกษาปัญหา)

ช่วงที่ 2 (สร้างรูปแบบ)

ภาพที่ 2.5 กรอบความคิดในการวิจัย